

## چالش‌های شهر خلاق از منظر سیاستگذاری و برنامه‌ریزی شهری (مطالعه موردی: شهر اصفهان)

خسرو مطلبیان

دانش‌آموخته دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، واحد ملایر، دانشگاه آزاد اسلامی، ملایر، ایران

بیژن رحمانی<sup>۱</sup>

دانشیار گروه جغرافیای انسانی و آمایش، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران

مجید شمس

استاد گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، واحد ملایر، دانشگاه آزاد اسلامی، ملایر، ایران

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۳/۲۰

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۱۲/۲۰

### چکیده

مفهوم شهر خلاق، اغلب به عنوان مشکلی از برنامه‌ریزی راهبردی مورد استفاده قرار می‌گیرد. از میانه دهه‌ی ۱۹۹۰ به بعد، ابتدا در بریتانیا و سپس در آمریکا، مفهوم شهر خلاق به یک پارادایم معمول و یک مدل جدید از گرایش به برنامه‌ریزی و سیاست‌های شهری تبدیل شده است. اما چالش‌های پیش روی شهرها از موانع مهم در پیوستن به شهرهای خلاق می‌باشد. در شهر اصفهان سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌های نامناسب شهری و نبود شیوه‌های کاری هماهنگ و منسجم و به روز و عدم تشریک مساعی میان بخش‌های دولتی در سطوح مختلف حکومتی، فعالان بخش خصوصی و نهادهای اجتماعی و شهری یکی از چالش‌های عمده شهر اصفهان به عنوان شهر خلاق است. به همین منظور این پژوهش به بررسی و مطالعه این چالش می‌پردازد. جامعه آماری پژوهش، شهروندان شهر اصفهان و حجم نمونه ۳۸۴ نفر، که به روش تصادفی و با استفاده از فرمول کوکران تعیین شده است. جهت تحلیل داده‌ها از نرم‌افزارهای SPSS، Amos و GIS استفاده شده است. نتایج پژوهش نشان می‌دهند که شاخص وضعیت سیاستگذاری و برنامه‌ریزی شهری و نیز رهبری خلاق در شهر اصفهان با توجه به برآورد آزمون (T) تک نمونه‌ای مطلوب نمی‌باشد، اما شاخص خلاقیت شهری با توجه به برآورد آزمون تی (t) تک نمونه‌ای مطلوب ارزیابی می‌شود.

واژگان کلیدی: چالش شهر خلاق، شهر اصفهان، خلاقیت، سیاستگذاری، برنامه‌ریزی شهری

## مقدمه

در سال‌های اخیر مفهوم شهر خلاق به یکی از مباحث پرطرفدار نزد صاحب‌نظران، محققان و تصمیم‌سازان بدل شده است، به طوری که اکثر شهرهای معتبر توجه خود را به سوی سیاست‌های شهر خلاق معطوف کرده‌اند، هم مطالعات آکادمیک و هم اسناد سیاسی بر شهرهای بزرگ و کلانشهرهایی تمرکز دارند که بتوانند آستانه‌ی تقاضای کافی و متنوعی از مردم و فعالیت‌ها را به وجود آورند (Lotfi & et al, 2016: 2).

شهری که بتواند به شکلی خلاقانه، استعداد همکاری جمعی را در راستای ارائه خدمات بیشتر به کار گیرد موفق‌ترین شهر در این قرن خواهد بود (Mashhad Islamic council Research center, 2006).

در شهر خلاق، نه تنها هنرمندان و کسانی که در فعالیت‌های اقتصادی مشارکت دارند، خلاقند، بلکه خلاقیت می‌تواند از هر منبعی در جامعه سرچشمه بگیرد. یک بازرگان، یک مددکار اجتماعی، یک دانشمند، یک مهندس و یک مدیر اجرایی، همه و همه در شهر خلاق، به شیوه‌ای خلاقانه کار می‌کنند. تاکنون خلاقیت تنها در کار هنرمندان یک ضرورت محسوب می‌شد، اما در شهر خلاق تلاش می‌شود تا این ویژگی به همه مشاغل و صنوف تسری پیدا کند. فلسفه شهر خلاق آن است که در هر شهری همیشه ظرفیتی بسیار بیشتر از آنچه ما در مرحله اول تصور می‌کنیم وجود دارد و هدف شهر خلاق ارتقای کیفیت زندگی است (Saeedi, 2010: 6).

ریچارد فلوریدا اولین کسی است که بحث شهرهای خلاق را مطرح کرد. او اولین کتاب خود را تحت عنوان (creative class) در سال ۲۰۰۲ و پس از آن در سال ۲۰۰۵ میلادی کتاب دیگری را برای تقویت موضوع خود منتشر کرد. در سال ۲۰۰۶ میلادی نیز «آلن اسکات» با استفاده از ادبیاتی که ریچارد فلوریدا مطرح کرده بود مباحثی را در ارتباط با شهرها و مناطق خلاق مطرح می‌کند (Rafian, 2010:12).

توجه به نکاتی که مانع شکل‌گیری شهرها و مناطق خلاق هستند و تلاش برای برطرف کردن آنها ضروری است. اگر چه ممکن است شهرهای بزرگ استعدادهای خلاقیت بی‌مانندی را در خود جای داده باشند، اما اگر در این محیط‌ها نابرابری‌های برجسته اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی مستولی شود، دستیابی به شهرخلاق به صورت صحیح امکان‌پذیر نمی‌باشد، به بیان دیگر برنامه‌های شکل‌گیری شهرها و مناطق خلاق، باید موضوعات اساسی شهروندی و دمکراسی را پوشش دهند (SCOTT, 2006). علاوه بر این ریچارد «فلوریدا» معتقد است شهرها ظرف بروز خلاقیت هستند که همیشه چرخ‌های حرکت، تمرکز و هدایت انرژی خلاق بشر بوده‌اند. حال ما برای داشتن شهر خلاق نیازمند عواملی هستیم تا از طریق آن، شهروندان بتوانند شهر خلاق را شکل دهند.

یکی از این عوامل نقش سیاست‌گذاری‌ها، برنامه‌ریزی و عوامل تأثیرگذار شهری در بروز خلاقیت و شکل‌گیری شهر خلاق می‌باشد. دستیابی به شهر خلاق نیازمند سیاست‌های وابسته به هم، طرح‌ها، برنامه‌ها و شیوه‌های کاری هماهنگ و منسجم و به روز، مستلزم تشریک مساعی میان بخش‌های دولتی در سطوح مختلف حکومتی محلی و ملی، فعالان بخش خصوصی و همه نهادهای اجتماعی است (Nasrazadani, 2016).

جامعه جهانی به این نتیجه رسیده است که مشکل عمده مدیریت شهری کمبود منابع مالی یا تکنولوژی مدرن و یا نیروی انسانی ماهر نیست، بلکه مشکل اصلی در شیو اداره این عوامل است. با توجه به اینکه شهرها به عنوان نیروی محرک رشد اقتصادی و نیز کانون کار و فعالیت و موقعیت‌های اجتماعی کشورهای جهان محسوب می‌شوند، در وضعیت موجود، مدیریت شهری، بایستی دارای مؤلفه‌هایی چون شفافیت، پاسخگویی، مشارکت طلبی، قانون مداری، کارآمدی و اجتماع‌گرایی باشد. در این چارچوب شهرهای ایران خصوصاً در سال‌های اخیر رشد شتابان و ناموزونی را تجربه کرده‌اند (Soleymani et al, 2015).

به همین دلیل و با توجه به ساختار متمرکز اداری و بخشی کشور که سیستم برنامه‌ریزی و مدیریتی سلسله مراتبی از بالا به پایین را شامل می‌شود، نظام حاضر برنامه‌ریزی، به دلایل زیر از کارایی و جامعیت لازم برخوردار نیست: هدف‌گذاری مجزای هر یک از بخش‌های اداری کشور؛ نامشخص بودن مرجع هماهنگی و یکپارچگی در حوزه سیاست‌گذاری و اجرای قانونی در سطوح ملی، منطقه‌ای و محلی به ویژه در شهرها، عدم تعهد قانونی و اجباری برای هماهنگی بین دستگاه‌های اجرایی، تعدد و تنوع وظایف شهری (Parhizkar et al, 2012).

بنابراین از عمده‌ترین چالش‌هایی که در حال حاضر مدیریت شهری در شهرهای ایران به خصوص کلانشهرها با آن مواجه می‌باشند می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

گسترده‌گی وظایف محوله به مدیریت شهری در اداره شهر و خدمات‌رسانی به مردم، ضعف و نقصان ساختار تشکیلات اداری، مالی و فنی مدیریت شهری، کمبود کارکنان زبده متخصص و متعهد در مجموعه سیستم مدیریت شهری، افزایش انفجاری جمعیت شهری کشور، ساختار ناهمگون و نامتجانس شهری کشور، ضعف فرهنگ شهرنشینی مهاجرین تازه وارد به شهرها و پایین بودن حس تعلق خاطر آنان به شهر مقصد، اطلاع‌رسانی ناقص و عدم آشنایی شهروندان با حقوق و وظایف خود، دخالت نهادها و سازمان‌های متعدد دولتی در مدیریت شهری و انجام امور اداری موازی با مدیریت شهری بدون رعایت و حتی لحاظ نمودن، استانداردها، قوانین، ضوابط و مقررات (Zarrabi et al, 2017: 158).

با توجه به این مفاهیم می‌توان گفت برنامه‌ریزی و مدیریت شهری در ایران از حیث ساختاری فاقد زمینه‌های اجتماعی - سیاسی است لذا تلاش‌های فراوانی باید انجام گیرد تا زمینه مساعد برای مشارکت همه جانبه به منظور تمرکززدایی انجام شود. لازمه رفع این چالش تغییر در نگرش به ساختار مدیریت شهری به عنوان تقویت حکومت محلی و مشارکت مردمی و مدیریت یکپارچه و تقسیم قدرت از بالا به پایین و تغییر این ساختار به سیستم از پایین به بالا است تا هر سطحی به صورت جداگانه با توجه به استعدادها و محدودیت‌های خود توسعه و برنامه‌ریزی نماید. آنچه امروزه در اداره امور شهر مورد توجه و تأکید قرار می‌گیرد و به عنوان پارادایمی در مدیریت شهرها معرفی می‌شود بهره‌گیری از حکومت خوب شهری بوده که در آن، دولت، شهروندان و نهادهای خصوصی بتوانند در یک جریان افقی و فرباشی به مشارکت پردازند (Valigholizadeh et al, 2015: 50).

علیرغم اینکه شهر اصفهان از آذرماه ۱۳۹۴ در زمینه صنایع دستی به شبکه شهرهای خلاق جهان پیوسته است، با این وجود همانطوری که در ادبیات پژوهش مطرح گردید در زمینه سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی شهر خلاق با چالش‌هایی روبروست.

بنابراین می‌توان گفت چالش عمده‌ای که مدیریت شهری اصفهان با آن روبروست، این است که چگونه شناخت و درک خود از خلاقیت را به عنوان محرک اصلی رشد به سیاست‌ها، خطی‌مشی‌ها و راهبردهای شهری جامع و یکپارچه در دیگر نهادها و دستگاه‌های ذیصلاح و ذی نفوذ در تحقق چشم‌انداز شهر خلاق به شیوه‌ای هماهنگ تبیین و تفسیر نماید، چرا که در نبود سیاست‌گذاران و مجریان خلاق، پویا و نوآور در سازمان‌های دیگر، چشم‌انداز شهر خلاق در حد شعار باقی می‌ماند (Nasrazadani, 2016).

در یک جمع‌بندی مختصر علاوه بر آنچه که بیان شد می‌توان عمده‌ترین چالش‌های مدیریت شهری از نقطه نظر سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی شهری خلاق در شبکه شهرهای اصفهان را اینگونه بیان کرد:

- نبود سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی شهری خلاق
  - بروکراسی و وجود قوانین متعارض در دستگاه‌ها و سازمان‌های مرتبط با شهر
  - فریه بودن بدنه نیروی انسانی حکومت محلی و عدم چابکی سازمانی در برنامه‌ریزی و سازماندهی شهری
  - غیرملموس بودن مسؤلیت‌پذیری در اداره شهر و مدیریت شهری
  - عدم استفاده از مشارکت شهروندان و خرد جمعی در طرح‌های شهری
  - تمرکز و اقتدارگرایی در نظام برنامه‌ریزی و رابطه عمودی دولت مرکزی با حکومت‌های محلی
  - نبود فرهنگ برنامه‌ریزی
  - فراوانی سازمان‌ها، نهادها، ارگانها و مراکز تصمیم‌گیری و سیاست‌گذاری در اداره‌ی شهر
  - عدم حمایت از افراد خلاق، کارآفرین و هنرمندان در برنامه‌ریزی شهری
  - عدم شفافیت در عملکرد مدیران شهری
- از آن جا که هدف اصلی در این پژوهش بررسی نقش سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌ریزی شهری به عنوان یکی از چالش‌های اثرگذار پیش‌روی شهر اصفهان در راستای شهر خلاق است به همین منظور با توجه به هدف پژوهش، سؤالات زیر مطرح گردیده است. ۱- وضعیت شاخص خلاقیت شهری در شهر اصفهان چگونه است؟ ۲- وضعیت سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌ریزی شهری در شهر اصفهان چگونه است؟ ۳- وضعیت شاخص رهبری خلاق در شهر اصفهان چگونه است؟

این پژوهش از نوع تحقیقات توصیفی - تحلیلی است. روش گردآوری داده‌ها و اطلاعات در این پژوهش، روش کتابخانه‌ای و میدانی (پرسشنامه) بوده است. جامعه آماری این پژوهش، کلیه شهروندان شهر اصفهان بوده که با استفاده از فرمول کوکران ۳۸۴ نمونه به روش تصادفی مورد پرسش مستقیم قرار گرفته‌اند. در پایان ۳۴۹ پرسشنامه برگردانده شد. در این پژوهش از پرسشنامه به عنوان ابزار جمع‌آوری اطلاعات استفاده گردیده که حاوی ۱۵ گویه

بوده است که پس از اخذ نظرات کارشناسان حوزه مطالعات شهری یکی از سؤالات به دلیل عدم برخورداری از روایی سازه از سؤالات کلی پرسشنامه کنار گذاشته شد و در بخش تحلیل عاملی تأییدی حذف شده است. پایایی پرسشنامه نیز توسط آلفای کرونباخ در نرم‌افزار SPSS عدد ۰/۸۸۲ بدست آمد که نشان از پایایی لازم و در حد مطلوب می‌باشد. همچنین در این تحقیق، روابط بین متغیرهای پژوهش از طریق مدل تحلیل عاملی تأییدی، از طریق مدل‌سازی معادلات ساختاری به کمک نرم‌افزار Amos 22 و آماره‌های توصیفی (جداول فراوانی، نمودارها و ...) و استنباطی (آزمون T تک نمونه‌ای) مورد بررسی قرار گرفته است. همچنین با استفاده از نرم‌افزار Arc GIS نقشه ۱۵ گانه مناطق شهری اصفهان تولید و ترسیم شده است.

### پیشینه تحقیق

کاکیوچی (2015) در مقاله خود با عنوان «فرهنگ شهرهای خلاق در ژاپن، واقعیت و چشم‌انداز» سیاست شهر خلاق را در شهر کانزوا که به طور رسمی راهبرد صنایع دستی خلاق را اتخاذ نموده بود، مورد بررسی قرار داد. تجزیه و تحلیل بازار توسط او نشان داد که صنایع دستی سنتی به طور پایداری در رقابت با سایر صنایع شکست می‌خورند. از این میان حجم صنایع واقعی خلاق در ژاپن در حد انتظار نبوده و از رشد مناسبی برخوردار نیست و به این نتیجه رسید که ارتقاء صنایع دستی سنتی و دیگر اقدامات ظرفیت‌ساز می‌تواند به افزایش جذابیت شهر کمک کند. بنابراین سیاست شهر خلاق می‌تواند دارایی‌های فرهنگی را افزایش و به تغییر مدل‌های رشد قبلی به یک مدل خدمت‌رسان و پایدار کمک کند (Kakuchi, 2015: 1-8).

پنگ و یانگ (2013) در پژوهش خود با عنوان «یک مطالعه اکتشافی در شهر خلاق از دید شهروندان» به این نتیجه رسیده‌اند که تفاوت زیادی بین مفهوم شهر خلاق مرسوم با مفهوم شهر خلاق از دیدگاه شهروندان وجود دارد. در شهرهای خلاق وقتی دیدگاه شهروندان دخالت داده شود ایجاد رضایت عمومی در مراحل توسعه آسان می‌شود و تبعیض‌ها در شهر کم می‌شود (Peng & Yuang, 2013: 30-45).

هاسپرز (2012) در مقاله‌ای به نام «شهرهای خلاق مکان‌های پرورش یافته در اقتصاد دانش اذعان می‌دارد که اقتصاد دانش» نیازمند شهرهای خلاق است، وی در این مقاله پس از مرور مفهوم نظری شهرهای خلاق به این نتیجه می‌رسد که دانش، خلاقیت و نوآوری نمی‌تواند بدون حضور دولت‌های محلی حاصل شود، همانطور که شهرهای خلاق چون آستین، اورستد و بارسلونا این حقیقت را نشان می‌دهند و نهایتاً اینکه در صورت فراهم بودن شرایط اساسی، دولت‌های محلی می‌توانند شانس ظهور خلاقیت شهری را افزایش دهند (Hospers, 2012: 10).

داکسبری (2010) در مقاله‌ی «شهرهای خلاق کانادا» برای دستیابی به شهری خلاق ضمن معرفی شرایطی که خلاقیت را پرورش می‌دهد، از دیدگاه برنامه‌ریزی برای فرهنگ شهری به برخی ساز و کارها، فرآیندها و منابعی می‌پردازد که ایده را به نوآوری مبدل می‌کند و این فرایندها در شهرهای سراسر کانادا بکار گرفته می‌شود.

در این مقاله نویسنده پس از مفاهیم نظری شهر خلاق به برنامه‌ها و چالش‌های چند شهر خلاق کانادا از جمله تورنتو و ونکوور می‌پردازد، چالش‌هایی همچون کاهش حمایت از سازمان‌های فرهنگی در اثر کمبود سرمایه، وجود

شهرهای رقیب در اروپا و ایالات متحده و افزایش هزینه‌های دسترسی به مکانها و فعالیت‌های فرهنگی اشاره شده است. همچنین در خصوص شهر ونکوور به چالش‌های مهمی چون محدودیت در منابع مالی و کارکنان و عدم تطابق آن با شرایط جامعه، افزایش هزینه‌های املاک و مستغلات و همچنین افزایش هزینه‌های زندگی که سبب ممانعت در جذب هنرمندان و طبقات خلاق می‌گردد اشاره شده است (Duxbury, 2010; 76-82).

جیکوب (2010) در تحقیق خود به محدودیت‌های پیاده‌سازی سیاست‌های شهر خلاق در شهر برلین پرداخت. در تحقیق او با عنوان «ساخت محله‌های خلاق، امیدها و محدودیت‌ها برای سیاست‌های شهر خلاق در برلین» عدم دسترسی یکسان به فرصت‌ها را به عنوان محدودیت پیاده‌سازی شهر خلاق دانسته و بیان می‌کند که برنامه‌ریزی شهر خلاق می‌بایست بر فرصت‌های برابر خلاقیت تمرکز کند (Jakob, 2010).

علیزاده و لطفی (۱۳۹۸) موضوع اثرگذاری عضویت در شبکه شهرهای خلاق بر توسعه شهری پایدار با محوریت شهر رشت را مورد تحقیق قرار داده‌اند. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که عضویت در شبکه شهرهای خلاق یونسکو بر توسعه شهری پایدار رشت مؤثر بوده است و به میزانی که مؤلفه‌های اجتماعی و اقتصادی شهر خلاق تغییر یابند، توسعه شهری پایدار رشت نیز به همان میزان تغییر می‌کند. یافته‌های آنها نشان می‌دهد که مؤلفه اقتصادی شهر خلاق اهمیت بیشتری در بین مؤلفه‌های شهر خلاق در خصوص اثرگذاری بر توسعه شهری پایدار شهر رشت دارد (Alizadeh & Lotfi, 2019).

اسدی و همکاران (۱۳۹۸) در تحقیق خود به ارزیابی میزان تطابق شهر قاین با شاخص‌های شهر خلاق می‌پردازند. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که شهر قاین در زمینه ایجاد شهر خلاق از نظر شاخص‌های میراث فرهنگی، صنایع خلاق، استعدادهای خلاق، حاکمیت خلاقانه، کیفیت زندگی و زیرساخت‌های خلاق در وضعیت نامطلوب قرار دارد و شهر قاین با شهر خلاق تطابق ندارد (Assadi et al, 2019:25).

خداشاهی و همکاران (۱۳۹۸) در تحقیق خود در خصوص چالش‌های مدیریتی کلانشهر تهران با رویکرد مدیریت یکپارچه شهری و با استفاده از تکنیک‌های SWot و دلفی به بررسی این چالش‌ها می‌پردازد و در جهت موفقیت در یکپارچگی مدیریت کلانشهر تهران برخی از راهبردهای بازنگری را ارائه می‌نماید که عبارتند از: حرکت به سمت تمرکززدایی از قدرت و سازمان‌های دولتی و ساختارهای بروکراتیک و واگذاری اختیارات به حکومت‌های محلی و مدیریت شهری و همچنین واگذاری اختیار تهیه طرح‌های توسعه شهری و منطقه‌ای به نهادهای محلی (Khodashahi et al, 2019).

عاطفی و همکاران (۱۳۹۶) در مقاله خود «تأثیر انگاره شهر خلاق در پویای اقتصادی و اجتماعی کلانشهر تبریز» با استفاده از آزمون فریدمن به بررسی وضعیت متغیرهای شهر خلاق در تبریز می‌پردازد. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که کلیه مؤلفه‌های شهر خلاق در کلانشهر تبریز در وضعیت ضعیف و پایین‌تر از متوسط ارزیابی شده‌اند و متغیرهای نوآوری، ابتکار، سرمایه اجتماعی، انعطاف‌پذیری در بهترین وضعیت و مؤلفه‌های خطرپذیری، تنوع قومی، سرمایه

انسانی، کیفیت زندگی و رهبری در بدترین وضعیت قرار دارند. و در پایان جهت کاستن از مشکلات و چالش‌های مدیریت شهری راهکارهایی ارائه نموده‌اند (Atefi et al, 2017).

کلانتری و همکاران (۱۳۹۵) در مقاله‌ای با عنوان «تحلیلی بر برخورداری کلان‌شهرهای ایران از شاخص‌های شهر خلاق به بررسی و استخراج شاخص‌های شهر خلاق به تعیین مهم‌ترین شاخص‌ها و سنجش برخورداری کلان‌شهرهای ایران از شاخص‌های شهر خلاق می‌پردازد و با استفاده از روش تحلیل عاملی نشان می‌دهد کلان‌شهر تهران در رتبه اول و کلانشهرهای کرج، قم، اصفهان، مشهد، شیراز، تبریز و اهواز به ترتیب در رتبه‌های بعدی از لحاظ برخورداری از شاخص‌های شهر خلاق قرار دارند (Kalantari et al, 2016).

زنگنه شهرکی و همکاران (۱۳۹۵) در مقاله «تحلیل قابلیت‌ها و جایگاه شهر تهران از نظر تحقق مفهوم شهر خلاق در مقایسه با سایر شهرهای دنیا به بررسی سنجش میزان تحقق مفهوم شهر خلاق در کلانشهر تهران می‌پردازد و نتایج حاصل از پژوهش نشان داد که شهر تهران علیرغم پتانسیل‌های فراوان در مقایسه با شهرهای مورد مطالعه در رتبه آخر قرار دارد و نیز به این نکته اشاره می‌کند که مهم‌ترین رویکردی که شهر تهران برای تحقق شهر خلاق می‌تواند به کار گیرد اول بهبود محیط شهری خلاق در راستای پرورش شهروندان خلاق، دوم حفظ و جذب طبقه خلاق و شهروندان خلاق است (Zangeneh shahraki et al, 2016).

اقبالی و همکاران (۱۳۹۴) در تحقیق خود به بررسی شاخص‌های شکل‌گیری شهر خلاق در خصوص کلانشهر تبریز می‌پردازد این تحقیق نشان می‌دهد که کلانشهر تبریز به دلیل تنوع اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، شهری، تاریخی، علمی، پتانسیل حرکت به سمت شهر خلاق را دارد ولی هنوز با شهر خلاق فاصله زیادی دارد و این شهر از مشکلات و مسائل عدیده بشمارای رنج می‌برد که یکی از این مشکلات اساسی در حوزه مدیریت شهری تبریز، تأمین مکان و اختصاص منابع لازم برای نخبگان و خلاقان شهر در زمینه‌ها اقتصادی، فرهنگی، هنری و اجتماعی است و در پایان جهت رفع این مشکلات پیشنهاداتی ارائه نموده است (Eghbali et al, 2015: 65).

درویشی و همکاران (۱۳۹۴) در مقاله «بررسی چالش‌های شکل‌گیری شهر خلاق الکترونیک در ایران، مطالعه موردی شهر اردبیل» به بررسی این چالش‌ها می‌پردازد و به مواردی همچون تغییر کند فرایندهای سنتی به فرایندهای رونددار، نبود تشکیلات و فرایندهای مناسب مدیریت فناوری اطلاعات و ارتباطات در سازمان‌های شهری، حرکت بدون برنامه‌ریزی سطح پایین، عدم استفاده از استانداردها، عدم انجام ارزیابی مناسب عملکرد فاوا در سازمان‌ها و عدم تخصیص بودجه کافی برای اجرای پروژه‌ها اشاره می‌کند. و در پایان جهت کاستن از موانع و چالش‌های پیش روی شهر اردبیل بر نقش خلاقیت در گسترش افق دید مدیران، برنامه‌ریزان و شهرسازان در تحلیل و ارائه راهکارهای خلاق در مدیریت شهری تأکید می‌کند (Darvishi et al, 2015).

از دیگر تحقیقات انجام شده در این حوزه می‌توان به سعیدی و همکاران (۱۳۹۸)، حیدری‌پور (۱۳۹۸)، ضرابی و همکاران (۱۳۹۳)، میرنجف موسوی (۱۳۹۳)، مختاری ملک‌آبادی (۱۳۹۳)، کلانتری و همکاران (۱۳۹۱)، ساوینی و

دمسکی (2016)، دورماز (2015)، دانیلا و همکاران (2014)، لندری (2013)، هاسپرز (2012)، ساساکی (2010) و پژوهش‌های دیگر اشاره کرد.

### مبانی نظری پژوهش

#### مفهوم خلاقیت

واژه خلاقیت در لغت‌نامه دهخدا خلق کردن، آفریدن و به وجود آوردن معنا شده است. خلاقیت در ساده‌ترین سطح به معنای پدید آوردن چیزی که قبلاً وجود نداشته است. خلاقیت محصولی از ایده‌های جدید تخیلی است که شامل نوآوری رادیکال و یا راه‌حلی برای یک مشکل و همچنین یک فرمول رادیکال از مشکلات است (Poorahmad, et al, 2016: 4).

خلاقیت انسان و استعداد او به عنوان سرمایه انسانی خلاق در نظر گرفته می‌شود. این سرمایه انسانی خلاق به عنوان یک منبع نامحدود و همچنین به عنوان محرکه اصلی رشد اقتصادی تلقی می‌گردد که رقابت شهرها، مناطق و کشورها به طور فزاینده‌ای به جذب، حفظ و پرورش افراد مستعد، به عنوان مثال نخبگان خلاق وابسته است (Zangeneh Shahraki, et al, 2016: 71).

اغلب به این مسئله اذعان شده است که خلاقیت و نوآوری بودن یک پدیده شهری است. تقریباً همه تغییرات تکنولوژیکی و سازمانی به لحاظ اقتصادی مهم، در حوزه‌های شهر مانند، شروع شده و رشد کرده‌اند، جین جیکوبز<sup>۱</sup> استدلال می‌کند که حتی کشاورزی در شهرها رشد کرد، به طوری که در مبحث «اقتصاد جدید» که به صورت بخشی مهم در مناطق و شهرهای خلاق نمایان می‌شود، در دهه‌های اخیر مطرح شده و تأثیراتی شگرف بر شهر خلاق می‌گذارد، از این رو، زمانی که صحبت از خلاقیت می‌شود، نگرش نو و جدیدی است که به ابعاد ساختاری شهر و منطقه صورت می‌گیرد و عمدتاً به صورت اقتصادی و فرهنگی مطرح می‌شود (Musterd, 2010: 15).

#### مفهوم شهر خلاق<sup>۲</sup>

شهر خلاق از جمله مباحث جدید در زمینه برنامه‌ریزی و مدیریت شهری است که در آن شهر محل شکل‌گیری خلاقیت، نوآوری، دانایی و ابتکار است، در این رویکرد با تأکید بر طبقه خلاق، شهر تبدیل به مکانی جذاب برای مطالعه، کار، پژوهش، ایده‌پروری و تفریح خواهد شد و با بهبود و ارتقای سطح کیفی فضاهای مختلف شهر، جذب طبقه خلاق بیشتر خواهد شد (Azimi & et al, 2018: 68).

روتمن و ولینگا (2000) بیان می‌کنند که شهرها می‌توانند مانند موتورهای به کار رفته برای حرکت به سوی توسعه پایدار باشند. مدیریت این سیستم‌های پیچیده نیز نیازمند ابزارها و مفاهیم پیچیده و خلاق است (Rahimi et al, 2020: 3).

شهر خلاق ابزاری برای مبتکران شهری است. مفهوم این اصل اساسی آن است که شهرها با چالش‌های بسیار زیاد روبرو هستند. با گذار از عصر صنعتی به پسا صنعتی، نیاز به خلاقیت در تفکر، راه‌حلی برای مسائل شهری است.

<sup>1</sup> . Creative city

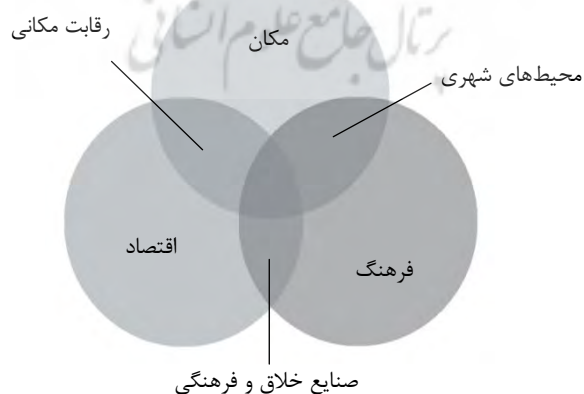
<sup>2</sup> . Landry



شهر خلاق، شهری است که از نوآوری و توانمندی‌های شهروندان در توسعه پایدار شهری استفاده می‌کند. بسیاری از مناطق و کشورها، شاخص شهر خلاق فلوریدا را متناسب با شرایط اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی خود تطبیق داده‌اند. با توجه به گسترش روزافزون مفهوم شهر خلاق در جامعه دانشگاهی و مدیریت شهری ایران و انجام تحقیق‌های بسیار در این حوزه بر پایه شاخص‌های بین‌المللی، ضرورت ساخت شاخص شهر خلاق متناسب با فرهنگ و شرایط جامعه ایرانی احساس می‌شود (Fotouhi, et al, 2016: 15).

از نظر جین جیکوبز یک شهر با جمعیت متنوع (خانواده‌ها، کارآفرینان، هنرمندان، مهاجرین، سالمندان، دانشجویان و...) می‌تواند به دسترسی به این حجم زیاد و متنوع اطلاعات (ناشی از تنوع و تعامل) اجتماعی سود کند. در شهری با این ماهیت، همه‌گونه فرصت مناسب برای شهروندان به منظور تعامل اجتماعی با هم، مبادله‌ی اطلاعات، دستیابی به عقاید تازه و نوآوری‌ها، وجود دارد. به این ترتیب از نظر جیکوبز چنین شهری می‌تواند مکانی مناسب برای کارآفرینی، خلاقیت و ابتکار باشد (Hospers, 2012: 31). مارکوزن نیز بر اهمیت نقشی که هنرمندان در شهرهای خلاق در سطوح مختلف مخصوصاً اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی ایفا می‌کنند، تأکید می‌ورزد. به نظر وی شهرهایی که هنرمندان (طبقه خلاق) در آنها حضور دارند، مصرف فرهنگی در منطقه افزایش می‌یابد (Sasaki, 2010, 54). شهر خلاق دارای ویژگی فرهنگی است، یعنی شهری که در مقایسه با سایر شهرها دارای نشانه‌ها، علائم و الگوهای خاصی می‌باشد، و به منظور جذب طبقه خلاق؛ از تمایز بومی و محلی خود استفاده کرده و آن را توسعه می‌دهد. از نظر لندری<sup>۱</sup>، شهرهای موفق، متنوع‌ترین و با مداراترین مکان‌ها هستند (iranasef.org, 2015).

پایه‌های شهر خلاق را می‌توان در سه زمینه اقتصاد، فرهنگ و مکان در نظر گرفت. محیط‌های قابل اعتماد شهری با آزادیهای تفریحی و فرهنگی مدیریت می‌شوند تا افراد خلاق را جذب و حفظ کنند. در مقابل، این نیروی کار است که موجب رشد ثروت در اقتصاد دانش بنیان آنها می‌شود. شهرها برای تولید ثروت باید میان سه مقوله مکان، اقتصاد و فرهنگ یکپارچگی ایجاد کنند (Authenticity, 2008: 21).



شکل شماره ۱. ارکان و اجزای شهر خلاق (Authenticity, 2008: 21)

<sup>۱</sup>. attitudes

برای آنکه یک شهر به عنوان شهر خلاق شناخته شود مدیریت شهری می‌بایست به عواملی چون افزایش دسترسی فرهنگی و مشارکت شهروندان در هنر و فرهنگ شهری حمایت ملی و معنوی از صنایع فرهنگی، صنایع خلاق، تشویق خلاقیت و نوآوری در طراحی محیط مصنوع و استفاده از نخبگان شهری در فرآیند برنامه‌ریزی شهری توجه نماید. به عبارتی مدیریت شهری در شهر خلاق باید نقش حامی و تسهیل‌گر را ایفا کند و سیاست‌های توسعه شهر را طوری تدوین نماید که از راهبردهای بسته و متمرکز، به سوی راه‌حل‌های مشارکتی و همه‌جانبه حرکت نماید که سرانجام باعث ارتقای کیفیت زندگی شهروندان و افزایش زیست‌پذیری و سرزندگی فضاهای شهر می‌گردد و مشکلات شهری را با بهره‌گیری از توان‌های ذهنی و عملی ذی‌نفعان شهری و قابلیت‌های محیط محلی حل نماید (Hosseini et al, 2016: 224).

در تجزیه و تحلیل خلاقیت شهری «بریج» چهار اصل انعطاف‌پذیری، ابتکار، خطرپذیری و رهبری را به عنوان شاخص‌های شهر خلاق مورد توجه قرار می‌دهد. انعطاف‌پذیری بر توانایی دیدن چیزها به صورت متفاوت و عمل به شکلی مناسب دلالت دارد. نوآوری بر توانایی ارائه راه‌حل‌های اساسی برای مسائل مزمن دلالت می‌کند. خطرپذیری به معنای توانایی قبول نتایج شکست است و رهبری بر توانایی تعیین جهت تأکید می‌کند (Berridge, 2006: 21).

### فرهنگ برنامه‌ریزی

فرهنگ برنامه‌ریزی در برگیرنده آن دسته از ایستارها، باورها، عواطف<sup>۱</sup>، و ارزش‌های، یک جامعه است. که به نظام برنامه‌ریزی مربوط می‌شود. چنین فرهنگی محصول عوامل به هم مرتبط چندی است. از جمله تحولات تاریخی، جغرافیا، تنوع‌های قومی و شرایط اقتصادی اجتماعی.

برنامه‌ریزی همواره و در همه کشورها در چارچوب یک شرایط نهادی انجام می‌شود و با سیاست رابطه عمیقی دارد، پس طبیعی است که این فعالیت در هر یک از چهارچوب‌های نهادی - سازمانی مشخص، به شیوه‌ای متفاوت، فهمیده شود و به کار رود (Friedmann به نقل از Sanyal, 2005, 30). نبود فرهنگ برنامه‌ریزی در نظام برنامه‌ریزی کشور را می‌توان از دیگر موانع در راه توسعه منطقه‌ای دانست، در تشکیلات اداری کشور، مدت‌های طولانی است که فرهنگ برنامه‌ریزی و تفکر برنامه‌ای به مفهوم علمی و فنی آن نتوانسته است در شبکه کارگزاران دولتی به صورت حقیقی چهره واقعی خود را نمایان سازد (Chamran, 1999: 225). بنابراین در فرآیند تهیه تا اجرای برنامه‌های کشور، مسئله فرهنگ برنامه‌ریزی و فقدان آن در بسیاری از دستگاه‌های اجرایی و همچنین عدم درک ابعاد مسائل آتی و پیامدهای ناشی از فقدان برنامه‌ریزی از دیگر مسائل برنامه‌ریزی منطقه‌ای در کشور محسوب می‌شود (Ghazizadeh, 1990: 7).

1. beliefs  
2. emotions  
3. values

### سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی شهری

شهرها برای اینکه بتوانند به طور مؤثری تقاضاهای در حال تغییر امروزی را برآورده سازند نیازمند، تفکر خلاق برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری‌های اثربخش هستند. یکی از کارکردهای مدیریت شهری سیاست‌گذاری شهری است. سیاست‌ها عبارتند از مجموعه تصمیماتی که از سوی نظام مدیریت برای هموارسازی اجرای راهبرد و در راه حصول به اهداف کمی اتخاذ می‌شود.

در موضوع سیاست‌گذاری شهری، شناسایی بازیگران و ذی‌نفعان مختلف حائز اهمیت است. در دسته‌بندی کلی ارائه شده از سوی نهادهای بین‌المللی چون دفتر اسکان بشر، این بازیگران شامل حکومت مرکزی، حکومت محلی یا مدیریت شهری، بخش خصوصی، جامعه مدنی اعم از تشکلهای مردم نهاد، تشکلهای غیردولتی، رسانه‌ها و ... احزاب، دفاتر و نهادهای بین‌المللی، نخبگان و فعالان اجتماعی و اقتصادی و سیاسی و ... می‌شود (Barakpour et al, 2011: 98).

نظام برنامه‌ریزی در ایران به دلیل خاصیت تمرکزگرایی خود و دیدگاه بخشی در تدوین برنامه‌ها و بودجه‌بندی‌ها همانند زنجیره‌ای گسسته عمل می‌کند که این امر باعث بخشی عمل کردن سازمان‌ها، نهادها و وزارتخانه‌ها براساس اهداف سازمانی خود شده و در نتیجه باعث عدم هماهنگی در تدوین اهداف و برنامه‌ها و در نهایت مشکلات در اجرا شده است این در وضعیتی است که در شهر به عنوان کانون تمدن انسانی و مکان اصلی شکل‌گیری تظاهرات اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، در قالب اهداف و برنامه‌ها هیچ کدام از این سازمان‌ها به تنهایی نمی‌تواند مورد بحث و بررسی قرار گیرند (درگیر بودن شهر در بین حدود ۲۶ دستگاه محلی) بر این اساس توجه به شهر و برنامه‌ریزی برای آن و مدیریت شهر در قالب دیدگاهی جامع، سیستمی و کلی‌نگر بایستی مورد بررسی قرار گیرد (Poorahmad, 2006: 168).

تجربیات جدید نشان داده‌اند استقلال محلی و داشتن مبنای دموکراتیک قوی برای حکومت‌های محلی خصوصاً در کشورهایی که دارای نظام فوق‌العاده متمرکز هستند، موجب موفقیت در مدیریت شهر می‌شود. زیرا حکومت‌های دموکراتیک محلی ملزم به پاسخگویی دائمی و شفاف به ساکنان محلی هستند. از نظر پیترهال برخی از مؤلفه‌های اصلی «چارچوب سیاست‌گذاری شفاف شهری» عبارتند از توزیع مناسب مسئولیت‌ها و توزیع عادلانه و منصفانه عایدات، ارتقای سلامتی و اقتصاد محلی، مدیریت مناسب تغییرات اجتماعی و رویارویی درست با مسأله اقلیت‌های محروم و ناب‌خوردار و ارتقای سیستم حمل و نقل شهری پایدار (Hall & Pfeiffer, 2000: 313).

برای ایجاد یکپارچگی در حوزه‌های مختلف سیاستی نظیر رشد اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی (توسعه پایدار شهری) سیاست‌های سطوح مختلف ملی، منطقه‌ای و شهری، سیستم‌های جدید برنامه‌ریزی مورد توجه هستند. به عقیده هال و فیفر راهبردها و استراتژی‌های شهری هنگامی عملکرد موفق‌تری خواهند داشت، که حکومت‌های محلی و ملی با یکدیگر «همکاری» داشته باشند و حکومت‌های مرکزی بتوانند کارکردهای اصلی را میان سطوح متفاوت

حکومتی (دولت، ایالات، مناطق، شهرها، استان‌ها، حومه‌ها) به طرز کارآمد و مؤثر توزیع کنند و فعالیت‌های سیاسی نیز دارای چارچوبی مشترک باشند (Khansefidi, 2012: 92).

بنابراین مدیریت شهری برای آنکه خلاق باشد، بایستی ضمن ارتقای دانش خلاقیت خود در حوزه مدیریت شهری فهم خلاقانه‌ای نیز از شهر، رشد شهری، حیات شهری، تفاوت شهرنشین و شهروند و ضرورت پرداختن به مدیریت شهری خلاق داشته باشد. در چنین شرایطی می‌تواند مدیریت شهری خلاق داشته و توان تجزیه و تحلیل خلاقانه مسائل شهری را به دست بیاورد، به این ترتیب در ایده‌یابی، ایده‌پردازی و ارتباط با شهروندان خود نیز رویکردی خلاق و مبتکرانه خواهد داشت (Kordi, 2010: 21-23).

به همین دلیل در عصر جدید، یکی از مهم‌ترین شاخص‌های تأثیرگذار بر جوامع شهری، شاخص مدیریت است که شکل مطلوب آن مدیریت همراه با رهبری خلاق تلقی می‌شود. رهبری یکی از مفاهیم بنیادین اداره‌ی جوامع شهری است و با تحولات اجتماعی همراه است، زیرا بنیان نظم و اداره‌ی هر جامعه و سازمانی، بر مبنای آن استوار شده است. بدون رهبری خلاق پیش بردن اهداف اجتماعی و رسیدن به اهداف و ایده‌آل‌ها یا امکان‌پذیر نیست یا بسیار دشوار خواهد بود.

پروین (۱۳۹۰) با انجام یک نظرسنجی بین ۶۰۰ نفر از مدیران بخش‌های خلاقیت و نوآوری شرکت‌های مختلف به این نتیجه دست یافت که وجود فرهنگ سازمانی منطبق با طرح‌های نوآورانه به عنوان مهم‌ترین شاخص در بین عوامل محیطی می‌باشد. علاوه بر آن، وی عواملی را که سبب نوآوری حقیقی در شرکت‌ها شده و آنها را به شرکت‌های نوآور تبدیل می‌کند، را شناسایی نمود که این عوامل عبارتند از داشتن استراتژی متمرکز مبتنی بر خلاقیت و نوآوری، استراتژی تجاری موفق، اشراف کامل به نیازهای مشتری و تشکیل تیم‌های کاری گروهی و از همه مهم‌تر داشتن یک رهبر تحول آفرین (خلاق) در رأس امور می‌باشد، مدیران باید بپذیرند که در عصر دانش و اطلاعات و توسعه دانایی و خلاقیت، مدیریت می‌کنند و لازمه موفقیت آنان در این برهه، آن است که به مقوله خلاقیت به عنوان یک مسأله و فرصتی برای پویایی و توسعه بنگرند و از حل مسائل به روش‌های سنتی و معمول بپرهیزند (Poorangnar, 2016: 81).

در سازمان‌های کارآفرین، رهبر تنها یک تصمیم‌گیرنده جذبه‌دار نیست، بلکه معلم، طراح و مبانی تغییر نیز می‌باشد و دارای ویژگی‌هایی همچون، تمرکز بر تغییر، تمرکز بر فرصت، گستره‌ی دید وسیع و مخاطره‌پذیری است (Parvin, 2011: 56).

راهبرد شهر خلاق، ایفای نقش رهبری در بین تمام اجزای سیستم شهری است و طوری جهت‌گیری شده تا در پیدا کردن روش‌های کارآمد برای ایجاد یک محیط همکاری و برهمکنشی و دعوت از شهروندان برای مشارکت در فعالیت‌های فرهنگی مناسب باشد (Ebrahimi, 2008).

با توجه به مطالعات و ادبیات پژوهش، مدل مفهومی این پژوهش در شکل (۲) ارائه شده است.



شکل ۲. مدل مفهومی چالش‌های شهر خلاق اصفهان از منظر سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی شهری

Source: Research Findings, 2018

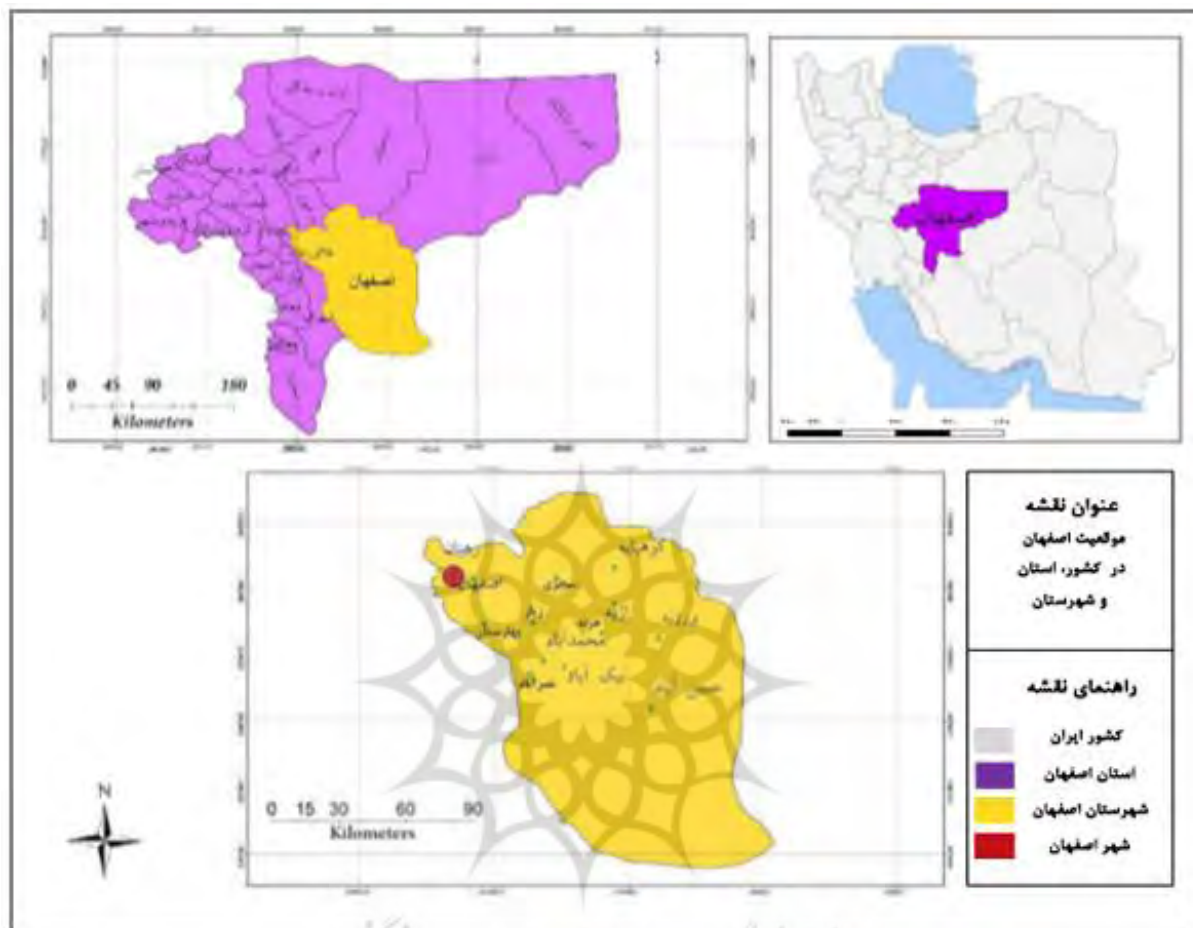
### ویژگی‌های جغرافیایی قلمرو پژوهش

استان اصفهان با مساحتی حدود ۱۰۷۰۱۹ کیلومتر مربع (معادل ۶/۵۷ درصد از مساحت کل کشور) بین ۳۰ درجه و ۴۳ دقیقه تا ۳۴ درجه و ۲۷ دقیقه عرض شمالی و ۴۹ درجه و ۳۸ دقیقه تا ۵۵ درجه و ۳۲ دقیقه طول شرقی از نصف‌النهار گرینویچ قرار گرفته است. این استان که در مرکز ایران واقع شده از شمال به استان‌های مرکزی، قم و سمنان، از جنوب به استان‌های فارس و کهگیلویه و بویراحمد از شرق به استان یزد و از غرب به استان‌های لرستان و چهارمحال و بختیاری محدود است. براساس آخرین تقسیمات کشوری در سال ۱۳۹۵، این استان شامل ۲۴ شهرستان، ۱۰۷ شهر، ۵۰ بخش و ۱۲۷ دهستان می‌باشد و مرکز آن شهر اصفهان است.

قلمرو جغرافیایی پژوهش، شهر اصفهان می‌باشد که طبق آخرین تقسیمات شهری در سال ۱۳۹۲ دارای ۱۵ منطقه و ۱۹۹ محله است که تعداد ۲۵ محله آبادیهای الحاق شده به شهر می‌باشد (Statistical center of Iran, 2016).

شهر اصفهان با طول جغرافیایی ۵۱ درجه و ۳۹ دقیقه شرقی و عرض جغرافیایی ۳۲ درجه و ۳۸ دقیقه شمالی، بعد از تهران و مشهد سومین شهر پر جمعیت ایران است. اصفهان با مساحت ۵۵۰ کیلومتر مربع و پیرامون ۱۳۶ کیلومتر، به صورت یک چند ضلعی نامنظم است که طول شمالی - جنوبی آن به طور متوسط ۲۷ کیلومتر و عرض متوسط غربی - شرقی آن ۲۵ کیلومتر است. حد شمالی محدوده شهر به خورزوق و شاهین‌شهر، حد جنوبی آن به خط راه‌آهن، حد غربی آن به شهر درچه و خمینی‌شهر و حد شرقی به اول جاده نایین منتهی می‌شود. اطلاعات به دست آمده از مدل رقومی ارتفاعی شهر نشان می‌دهد متوسط ارتفاع شهر اصفهان ۱۶۰۷ متر است که به متوسط ارتفاع استان اصفهان که ۱۵۶۳ متر است بسیار نزدیک است. پست‌ترین نقطه شهر با ارتفاع ۱۵۴۶ متر در منتهی الیه بخش شرقی و مرتفع‌ترین نقطه قله کوه صفا با ۲۲۱۶ متر واقع در جنوب غربی شهر است. این اختلاف ارتفاع، دامنه ارتفاعی در

حدود ۶۷۰ متر ایجاد نموده است. به خاطر داشته باشیم قله کوه آتشفشان تنها حدود ۴۰ متر از حاشیه خود بلندتر است.



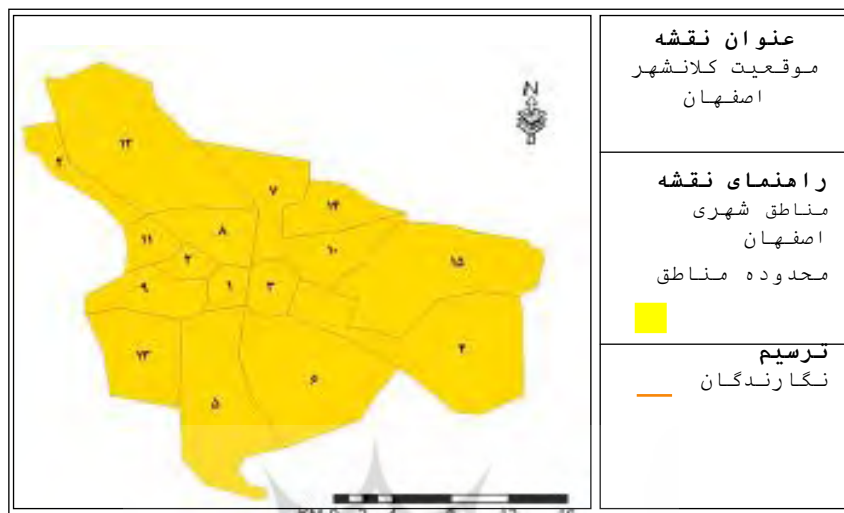
شکل ۳. موقعیت شهر اصفهان در کشور، استان و شهرستان اصفهان

Source: statistical of Esfahan township (2011)

آب و هوای اصفهان معتدل خشک و دارای چهار فصل منظم است و بین شهرهای بزرگ کشور کمتر شهری از نظر آب و هوایی با اصفهان قابل مقایسه است. همین اقلیم مناسب یکی از عواملی است که سبب گردیده ایرانیان باستان از دیرباز به این منطقه توجه خاصی مبذول دارند. این شهر قدیمی‌ترین ایستگاه‌های اندازه‌گیری درجه حرارت و باران سنجی را دارد، به طوری که از عمر اندازه‌گیری آن بیش از ۱۰۰ سال می‌گذرد. اصفهان را باید شهر آفتاب نامید، زیرا در سال به طور متوسط حدود ۳۱۸۰ ساعت آفتاب دارد و تعداد روزهای یخبندان آن حدود ۷۴/۵ روز در سال است. به طور کلی، می‌توان گفت که اصفهان در منطقه خشک و در آب و هوای نیمه بیابانی واقع شده که دارای تابستان‌های گرم و زمستان‌های نسبتاً سرد است (Atlas of Esfahan city, 2015).

اصفهان یکی از شهرهای حوزه آبخور زاینده رود است. شهری است واحه‌ای که در منطقه خشک قرار دارد؛ لکن زاینده رود به آن حیات بخشیده است. دره زاینده رود به وسیله ارتفاعات قابل توجهی محصور شده است، و جلگه

اصفهان به صورت حوضه فرو رفته‌ای با طول حدود ۷۰۰ و عرض ۱۵۰ کیلومتر، بین دامنه‌های شرقی زاگرس و ارتفاعات مرکزی ایران واقع شده است.



شکل ۴. نقشه موقعیت جغرافیایی محدوده مورد مطالعه

Source: Authors, 2018

خاکهای رسوبی اصفهان با بافت ریز متعلق به دوران چهارم زمین‌شناسی است که از حاصلخیزی خاصی برخوردارند. همه این عوامل مساعد و مناسب، باعث بالا رفتن تولیدات کشاورزی و مازاد بر مصرف کشاورزان و پیدایش شهری چون اصفهان گردیده است. همین مازاد تولید مبادلات کالا را در منطقه ممکن ساخته است. در پرتو چنین مبادلات تجاری بوده است که اصفهان به توانایی‌های اقتصادی، سیاسی، فرهنگی، هنری و مدنی دست یافته است و اکنون به عنوان یک میراث فرهنگی جهانی مطرح است. موقعیت جغرافیایی آن ممتاز و در چهار راه کشور و قلب ایران قرار دارد که این موضوع موجب مبادلات فرهنگی - علمی این شهر با سایر شهرها و مناطق دور شده است و اکنون نیز از شهرهای بسیار مهم و پراهمیت کشور به شمار می‌رود (Shafaghi, 2007:90, 96).

موقعیت جغرافیایی استان اصفهان دو پیامد مهم به دنبال داشته است: نخست، قلت بارش به دلیل نشست دائمی هوا در بیش از نیمی از سال، دوم، توزیع نامنظم بارش و تغییرپذیری بالای آن از سالی به سال دیگر، همچنین وجود رشته کوه‌های مرتفع زاگرس در غرب و مناطق پست کویری در شرق تغییرات مکانی شدید بارش را از بیش از ۷۰۰ میلیمتر تا کمتر از ۸۰ میلیمتر به دنبال داشته است. مقایسه بارش استان با بارش کشور که میزان آن کمتر از ۶۳ درصد بارش کشور است، خشکی مفرط این پهنه از ایران زمین را به وضوح نشان می‌دهد (Statistical center of Iran: 2009-2016).

رودخانه زاینده‌رود بزرگ‌ترین رودخانه فلات مرکزی ایران است که از ارتفاعات زردکوه بختیاری واقع در جنوب غربی اصفهان و از بخش شورآباد تنگ گزی استان چهارمحال و بختیاری سرچشمه می‌گیرد و پس از طی بیش از ۳۶۰ کیلومتر از مغرب به مشرق، دشت‌ها و زمین‌های زراعی را آبیاری می‌کند و در نهایت به باتلاق گاوخونی که

در ۱۴۰ کیلومتری جنوب شرقی شهر اصفهان واقع شده است فرو می‌ریزد. وسعت حوزه آب ریز زاینده رود ۲۷۵۷۰ کیلومتر مربع (حدود ۱/۷ درصد از وسعت ایران) برآورد می‌شود که کمی بیش از نصف آن را زمین‌های باتلاقی شور، ریگزارها، تپه ماهورها و مناطق کوهستانی و بقیه را دشت‌ها تشکیل می‌دهد.

برای کنترل جریان آب سطحی و تأمین بخشی از آب آشامیدنی شهری و نیز کشاورزی و صنعتی، در سال ۱۳۴۹ سد زاینده رود روی رودخانه زاینده رود در فاصله ۱۱۰ کیلومتری غرب اصفهان احداث شده است. این سد در ۱۰ کیلومتری شهر چادگان قرار دارد.

در حال حاضر سد زاینده‌رود تأمین‌کننده آب شرب حدود ۵ میلیون نفر در استان‌های اصفهان، یزد، چهارمحال و بختیاری و مرکزی است و آب صنایع و حدود ۲۰۰ هزار هکتار اراضی کشاورزی از آن تأمین می‌شود.

منابع آب شرب شهر اصفهان را می‌توان به دو دسته منابع آب زیرزمینی (چاه) و منابع آب سطحی (سد زاینده رود) تقسیم نمود. براساس گزارش‌های شرکت آب و فاضلاب استان اصفهان، ۹۲ درصد آب شرب شهر از منبع سد زاینده‌رود و مابقی از چاه‌ها تأمین می‌شود لذا تمرکز بر حوزه آبریز زاینده رود به عنوان اصلی‌ترین منبع تأمین آب اصفهان حائز اهمیت است (Atlas of Esfahan city, 2015).

جمعیت به عنوان یک عنصر بنیادی در برنامه‌ریزی‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی محسوب می‌شود. بر این اساس، آگاهی از ویژگی‌های جمعیت و شناخت ساختار، ابعاد و گستردگی فضایی آن از ابزارهای مهم تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی به شمار می‌رود.

جمعیت استان اصفهان طی نتایج سرشماری نفوس و مسکن در سال ۱۳۹۵ برابر با ۵/۱۲۰/۸۵۰ نفر شامل ۲/۵۹۹/۴۷۷ نفر مرد و ۲/۵۲۱/۳۷۳ نفر زن بوده است که در ۱۶۰۷۴۸۲ خانوار زندگی می‌کنند. جمعیت ساکن در مناطق شهری ۴/۵۰۷/۳۰۹ نفر و جمعیت ساکن در مناطق روستایی استان ۶۱۳/۰۷۳ نفر می‌باشد.

مطابق با سرشماری نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵ بیش از ۳۸/۵ درصد جمعیت استان در شهر اصفهان زندگی می‌کنند که رقمی بالغ بر ۱/۹۶۱/۲۶۰ نفر بوده که در ۶۱۹/۰۹۱ خانوار زندگی می‌کنند. نرخ رشد جمعیت شهر اصفهان در سال‌های ۹۰-۸۵، ۱/۹۹٪ بوده است که این عدد در سال‌های ۹۵-۹۰ به ۰/۵٪ کاهش یافته است (statistical center of Iran, 2016).

در شهر اصفهان میزان با سواد طی سال‌های ۱۳۳۵ تا سال ۱۳۹۵، از ۳۲/۵ درصد به ۹۱/۸ درصد رسیده است.

جدول ۱. وضعیت مقایسه‌ای جمعیت شهر اصفهان

کشور	استان اصفهان	شهرستان اصفهان	شهر اصفهان
۷۹۹۲۶۲۷۰	۵۱۲۰۸۵۰	۲۲۴۳۲۴۹	۱۹۶۱۲۶۰

Source: statistical center of Iran (2016)

شهر اصفهان از نظر مهاجرپذیری از رتبه‌بندی خوبی در میان شهرهای استان اصفهان و نیز در میان استان‌های ایران برخوردار بوده و این پتانسیل را در جهت ایجاد شهرهای خلاق داراست. استان اصفهان ۲۹ درصد جمعیت افراد غیربومی (رتبه دهم) و ۶/۵ درصد مهاجرین کل کشور (رتبه سوم) را در میان استان‌های ایران به خود اختصاص داده است. همچنین در میان شهرستان‌های استان اصفهان، شهر اصفهان ۳۲ درصد جمعیت غیربومی (رتبه سوم) و ۴۵/۵



درصد مهاجرین (رتبه اول) را به خود اختصاص داده است. به طور کلی شهر اصفهان، برطبق آمارها و به لحاظ کمی و صوری از شهرهای مهاجرپذیر ایران به حساب آمده و پتانسیل حرکت به سمت شهر خلاق و نوآور را داراست (Rabani et al, 2012).

براساس نتایج آمارگیری سال ۱۳۹۶ از نیروی کار؛ ۴۱/۴ درصد جمعیت ۱۰ساله و بیشتر استان از نظر اقتصادی فعال بوده‌اند که نرخ بیکاری در میان این گروه جمعیتی برابر ۱۴/۴ درصد و نرخ بیکاری جوانان ۳۴-۱۵ساله برابر ۳۱/۲ درصد و نرخ بیکاری مردان جوان ۳۴-۱۵ساله برابر ۲۵/۱ درصد بوده است در این سال سهم اشتغال جمعیت ۱۰ساله و بیشتر در بخش کشاورزی برابر ۱۰/۲ درصد، بخش صنعت ۴۳/۸ درصد و بخش خدمات ۴۵/۹ درصد بوده است (Statistical center of iran, 2017).

### یافته‌های پژوهش

جدول زیر وضعیت سنی پاسخگویان در شهر اصفهان را نشان می‌دهد. از تعداد ۳۴۹ نفر پاسخگو به پرسشنامه ۲۳۰ نفر (۶۵/۹ درصد) مرد و ۱۱۴ نفر (۳۲/۷ درصد) زن هستند. از نظر توزیع سنی پاسخ‌دهندگان ۴۷/۲ درصد (۱۶۵ نفر) در رده سنی ۲۶ تا ۳۵ سال قرار دارند، ۲۲/۳ درصد (۷۸ نفر) در رده سنی ۳۶ تا ۴۵ سال، ۱۱/۵ درصد (۴۰ نفر) در رده سنی ۴۶ تا ۵۵ سال، ۸/۸ درصد (۳۱ نفر) در رده سنی ۱۶ تا ۲۵ سال، ۵/۲ درصد (۱۸ نفر) بی‌پاسخ، ۴ درصد (۱۴ نفر) در رده سنی ۵۶ تا ۶۵ سال و ۱ درصد (۳ نفر) ۶۶ تا ۷۵ سال.

جدول ۲. توزیع فراوانی گروه نمونه بر حسب سن

شاخص‌های آماری	فراوانی	درصد فراوانی
سن		
۱۶ تا ۲۵ سال	۳۱	۸/۸
۲۶ تا ۳۵ سال	۱۶۵	۴۷/۲
۳۶ تا ۴۵ سال	۷۸	۲۲/۳
۴۶ تا ۵۵ سال	۴۰	۱۱/۵
۵۶ تا ۶۵ سال	۱۴	۴
۶۶ تا ۷۵ سال	۳	۱
بی پاسخ	۱۸	۵/۲
مجموع	۳۴۹	۱۰۰

Source: Research Findings, 2018

نتایج جدول (۲) نشان می‌دهد بیشتر افراد نمونه شامل ۴۷/۲ درصد (۱۶۵ نفر) در رده سنی ۲۶ تا ۳۵ سال قرار دارند. در جدول ۳ یافته‌های توصیفی شامل میانگین، انحراف استاندارد، حداقل و حداکثر نمره و مقدار کجی و کشیدگی جهت بررسی نرمال بودن در کل نمونه آورده شده است.

جدول ۳. یافته‌های توصیفی پرسشنامه

شاخص	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	حداقل نمره	حداکثر نمره	کجی	کشیدگی
اخلاقیت	۳۴۹	۳/۲۴	۰/۶۳	۱	۵	۰/۰۳۸	۰/۹۳۶
سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی	۳۴۹	۲/۶۳	۰/۶۲	۱	۴/۴	۰/۳۱۲	۰/۱۳
رهبری خلاق شهری	۳۴۹	۲/۴۵	۰/۶۴	۱	۴/۶	۰/۶۶۷	۰/۶۷
کل	۳۴۹	۲/۷۴	۰/۵۶	۱/۲۱	۴/۵۷	۰/۵۲۶	۰/۵۶۲

Source: Research Findings, 2018

براساس نتایج در جدول ۳، میانگین کل پرسشنامه برابر با ۲/۷۴ است و ابعاد آن شامل شاخص‌های اخلاقی، سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی شهری و رهبری خلاق به ترتیب برابر با ۳/۲۴، ۲/۶۳ و ۲/۴۵ به دست آمده است. همانگونه که مشاهده می‌شود آماره مربوط به کجی و کشیدگی در همه متغیرهای پژوهش کمتر از  $\pm 1$  است که نشان دهنده میزان نرمال بودن توزیع داده‌ها در متغیرهای پژوهش است. برای بررسی روایی سازه از تحلیل عاملی اکتشافی استفاده می‌گردد. برای اجرای تحلیل عاملی اکتشافی در ابتدا کیفیت ماتریس همبستگی گزاره‌های مقیاس و هم چنین قابلیت نمونه‌گیری مورد بررسی قرار گرفت. مقدار آزمون کرویت بارتلت برابر با ۱۸۵۶/۹۰۶ بود که در سطح ۰/۰۰۱ معنی‌دار بود. ضریب KMO نیز برای این تحلیل برابر با ۰/۸۸۴ بود. به این ترتیب اطلاعات موجود در ماتریس داده‌ها معنی‌دار و حجم نمونه برای انجام تحلیل عاملی مطلوب است. براساس نتایج به دست آمده از تحلیل عاملی اکتشافی با استفاده از روش مؤلفه‌های اصلی و با چرخش متعامد سه عامل با ارزش ویژه بزرگتر از یک استخراج شد که در مجموع ۵۴/۳۱ درصد از واریانس کل مقیاس را تبیین می‌کند. این عوامل به ترتیب ۲۳/۹۶، ۱۷/۱۷ و ۱۳/۱۸ درصد از واریانس مقیاس را تبیین می‌نمایند و ارزش ویژه در هر یک از عوامل به ترتیب ۵/۸۰۴، ۱/۲۴ و ۱/۱۱ تأیید شد. نتایج تحلیل عاملی اکتشافی و گویه‌های پرسشنامه محقق ساخته در جدول ۴ آورده شده است.

جدول ۴: وزن عاملی و ارزش ویژه عوامل پرسشنامه

عامل	شاخص اخلاقی	بار عاملی	میزان اشتراک
Q <sub>1</sub>	وجود ظرفیت اخلاقی در اداره‌ی شهر	۰/۴۷۴	۰/۵۱۹
Q <sub>2</sub>	وجود اخلاقی و نوآوری از بعد سرمایه انسانی خلاق	۰/۷۱۲	۰/۶۱۶
Q <sub>3</sub>	وجود شاخص‌های هویت‌ساز در جهت برنامه‌ریزی شهری	۰/۶۵	۰/۵۶۷
Q <sub>12</sub>	وجود فضاهای خلاق شهری در جهت گذراندن اوقات فراغت	۰/۶۶۹	۰/۵۴۵
ارزش ویژه: ۵/۸۰۴ درصد واریانس: ۲۳/۹۶			
عامل	شاخص سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی شهری		
Q <sub>6</sub>	حمایت از هنرمندان و افراد خلاق و کارآفرین	۰/۷۳۷	۰/۵۸
Q <sub>7</sub>	حمایت از هنرهای بومی و محلی	۰/۶۲۲	۰/۵۸۴
Q <sub>8</sub>	شایسته‌سالاری در انتخاب مدیران شهری	۰/۷۲۷	۰/۵۶
Q <sub>10</sub>	استفاده از برنامه‌ریزی و تفکر خلاق مدیران شهری در شکل‌گیری فضای اخلاقی	۰/۵۴۴	۰/۵۳۲
Q <sub>11</sub>	استفاده از سیاست‌گذاری‌های هماهنگ و یکپارچه و مشارکت سازمان‌ها و نهادهای مرتبط با مدیریت شهری	۰/۶۳۶	۰/۵۵۶
ارزش ویژه: ۱/۲۴ درصد واریانس: ۱۷/۱۷			
عامل	شاخص رهبری خلاق شهری		
Q <sub>4</sub>	استفاده از مشارکت شهروندان و خرد جمعی در طرح‌های شهری	۰/۵۹۱	۰/۵۳۱
Q <sub>5</sub>	شفافیت در عملکرد مدیران شهری	۰/۷۱۸	۰/۶۲۱
Q <sub>9</sub>	مسئولیت‌پذیری در اداره‌ی شهر	۰/۵۵۵	۰/۵۳۵
Q <sub>13</sub>	توانایی رهبری و سازماندهی در مدیریت شهری همراه با نوآوری و ایجاد ظرفیت برای اخلاقی در اداره‌ی شهر	۰/۶۸	۰/۵۸۷
Q <sub>14</sub>	رهبری آمرانه و دستوری عاملی در اداره مطلوب شهری	۰/۱۲۸	۰/۳۲۲
Q <sub>15</sub>	توانایی ریسک‌پذیری منطقی	۰/۶۷۱	۰/۵۷
ارزش ویژه: ۱/۱۱ درصد واریانس: ۱۳/۱۸			

Source: Research Findings, 2018

همان گونه که در جدول ۴ مشاهده می‌شود، در همه سؤالات به جز سؤال ۱۴، بارهای عاملی بالاتر از ۰/۴ و مطلوب به دست آمده است. هم چنین میزان اشتراکات یا همبستگی سؤالات با هم مناسب است. این همبستگی در همه سؤالات به جز سؤال ۱۴ بالاتر از ۰/۵ به دست آمده است. اما در سؤال ۱۴ بار عاملی در حدود ۰/۱۳ حاصل شده

است، ضمن آن که همبستگی آن با سایر سؤالات ۰/۳۲۲ و پایین است که نشان می‌دهد سؤال مذکور باید از پرسشنامه حذف شود. در بخش تحلیل عاملی تأییدی این سؤال حذف شده و تحلیل‌ها انجام می‌گیرد. شاخص‌های کلی برازش الگوها و نتایج تحلیل عاملی تأییدی در جداول ۵ تا ۸ ارائه گردیده است.

جدول ۵. شاخص‌های برازش الگوی اولیه اندازه‌گیری پرسشنامه پژوهش

شاخص‌های برازش								
مطلق	تطبیقی			مقتصد			سایر	
CFMIN	DF	P	TLI	CFI	PCFI	CMIN\DF	RMSEA	هولتر
۲۹۲/۷۵۵	۷۴	۰/۰۰۱	۰/۸۴	۰/۸۷	۰/۷۰۷	۳/۹۵۶	۰/۰۹۲	۱۱۴
$p < ۰/۰۵$								
۱۲۶								
$p < ۰/۰۱$								

Source: Research Findings, 2018

نتایج جدول ۵ حاکی از آن است، در مدل اولیه اندازه‌گیری پرسشنامه محقق ساخته شاخص کای اسکوتر نسبی برابر با ۳/۹۵۶ است و نشان می‌دهد که این الگو از وضعیت تا حدودی قابل قبولی برخوردار است. میزان شاخص‌های تطبیقی TLI و CFI نیز نزدیک به ۰/۹ است. هم چنین شاخص PCFI بالاتر از ۰/۵ است. اما مقدار RMSEA به عنوان مهم‌ترین شاخص برازش کلی مطرح است برابر با ۰/۰۹۲ و نشان می‌دهد که به طور کلی الگو از برازش مناسبی برخوردار نیست. لذا الگوی پیشنهادی نیازمند تغییراتی است که در الگوی نهایی اعمال می‌گردد.

جدول ۶. شاخص‌های برازش الگوی نهایی اندازه‌گیری پرسشنامه پژوهش

شاخص‌های برازش								
مطلق	تطبیقی			مقتصد			سایر	
CFMIN	DF	P	TLI	CFI	PCFI	CMIN\DF	RMSEA	هولتر
۲۰۶/۴۵۹	۷۱	۰/۰۰۱	۰/۹۰۹	۰/۹۱۹	۰/۷۱۷	۲/۹۰۸	۰/۰۶	۱۵۵
$p < ۰/۰۵$								
۱۷۲								
$p < ۰/۰۱$								

Source: Research Findings, 2018

نتایج جدول ۶ حاکی از آن است، در مدل اندازه‌گیری نهایی پرسشنامه محقق ساخته شاخص کای اسکوتر نسبی برابر با ۲/۹۰۸ است و نشان می‌دهد که این الگو از وضعیت قابل قبولی برخوردار است. میزان شاخص‌های تطبیقی TLI و CFI نیز بالاتر از ۰/۹ است. هم چنین شاخص PCFI بالاتر از ۰/۵ است. مقدار RMSEA نیز به عنوان مهم‌ترین شاخص برازش کلی مطرح است برابر با ۰/۰۶ و نشان می‌دهد که به طور کلی الگوی نهایی از برازش مناسبی برخوردار است. شاخص هولتر نیز در مدل نهایی برابر با ۱۵۵ در سطح ۰/۰۵ و ۱۷۲ در سطح ۰/۰۱ است که نشان می‌دهد حجم نمونه برای بررسی برازش مدل کافی بوده است.

جدول ۷. نتایج تحلیل عاملی تأییدی در عوامل اصلی

شاخص	برآورد استاندارد	معنی داری
خلاقیت	۰/۸۱۹	۰/۰۰۱
سیاست‌گذاری و برنامه ریزی	۰/۹۹۹	۰/۰۰۱
رهبری خلاق شهری	۰/۹۸۸	۰/۰۰۱

Source: Research Findings, 2018

همان گونه که در جدول ۷، مشاهده می‌گردد در مدل اندازه‌گیری جهت بررسی تحلیل عاملی تأییدی مرتبه دوم، کلیه سه عامل پرسشنامه دارای بار عاملی یا همبستگی بالایی با کل پرسشنامه محقق ساخته دارند که این بارهای عاملی در سطح ۰/۰۰۱ معنی‌دار است.

جدول ۸. نتایج تحلیل عاملی تأییدی در مدل اندازه‌گیری پرسشنامه پژوهش

شاخص	عامل	برآورد استاندارد	معنی داری	شاخص	عامل	برآورد استاندارد	معنی داری
خلأقت	Q <sub>1</sub>	۰/۶۲۲	۰/۰۰۱	رهبری	Q <sub>4</sub>	۰/۷	۰/۰۰۱
	Q <sub>2</sub>	۰/۷۳۸	۰/۰۰۱	شهری	Q <sub>5</sub>	۰/۷۵۹	۰/۰۰۱
	Q <sub>3</sub>	۰/۵۹۴	۰/۰۰۱		Q <sub>9</sub>	۰/۶۱۱	۰/۰۰۱
	Q <sub>12</sub>	۰/۴۶۳	۰/۰۰۱		Q <sub>13</sub>	۰/۵۲	۰/۰۰۱
سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی شهری	Q <sub>6</sub>	۰/۶۱۴	۰/۰۰۱		Q <sub>15</sub>	۰/۴۹۷	۰/۰۰۱
	Q <sub>7</sub>	۰/۵۷۲	۰/۰۰۱				
	Q <sub>8</sub>	۰/۶۳۹	۰/۰۰۱				
	Q <sub>10</sub>	۰/۵۹۸	۰/۰۰۱				
	Q <sub>11</sub>	۰/۶۰۲	۰/۰۰۱				

Source: Research Findings, 2018

همان گونه که در جدول ۸ مشاهده می‌گردد، در مدل اندازه‌گیری پرسشنامه محقق ساخته کلیه بارهای عاملی معنی‌دار شده‌اند و سطح معنی‌داری در همه گویه‌ها کمتر از ۰/۰۰۱ نیز نشان دهنده مطلوب بودن بار عاملی در همه سؤالات است.

پایایی ابزار مورد استفاده در پژوهش با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ، ضریب تنصیف و گاتمن در جدول ۹ ارائه شده است.

جدول ۹. ضرایب پایایی ابعاد پرسشنامه پژوهش

شاخص	عامل	آلفای کرونباخ	ضریب تنصیف	گاتمن
(کل پرسشنامه) چالش‌های شهر خلاق	۱۴	۰/۸۸۲	۰/۶۹۷	۰/۸۱
خلأقت	۴	۰/۶۸۱	۰/۴۶۹	۰/۶۳۸
سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی شهری	۵	۰/۷۷۱	۰/۶۸	۰/۶۴۴
رهبری خلاق شهری	۵	۰/۷۶۷	۰/۶۶۵	۰/۶۲۵

Source: Research Findings, 2018

همان گونه که در جدول ۹ مشاهده می‌شود، پایایی‌های به دست آمده با استفاده از آلفای کرونباخ برای کل پرسشنامه و شاخص‌های آن شامل خلأقت، سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی شهری و رهبری خلاق که این ضریب در آن‌ها بالاتر یا در حدود ۰/۷ و قابل قبول است. لازم به ذکر است که ضریب گاتمن به عنوان ضرایب تنصیف با کمی تفاوت وضعیت مناسب پایایی را نشان می‌دهد.

شناسایی موانع و چالش‌های موجود در راستای شهر خلاق در ساختار مدیریت کلانشهر اصفهان

بررسی سؤالات پژوهش

سوال (۱): وضعیت شاخص خلأقت در شهر اصفهان چگونه است؟

جهت پاسخ به سوال بالا از آزمون تی تک‌نمونه‌ای استفاده گردید، برآوردهای مربوط به این آزمون در جدول زیر گزارش شده است:

جدول ۱۰. برآورد آزمون تی (t) تک‌نمونه‌ای جهت بررسی میانگین متغیر نگرش شهروندان نسبت به شاخص خلاقیت در شهر اصفهان

آزمون t تک نمونه ای		آزمون t تک نمونه ای		متغیر
ارزش مورد آزمون: ۳				
میانگین	انحراف معیار	t	درجه آزادی	
۳/۲۴	۰/۶۳	۷/۲۵۶	۳۴۸	شاخص خلاقیت
تفاوت میانگین	معنی داری			
۰/۲۴۶	۰/۰۰۱			

Source: Research Findings, 2018

با توجه به مقادیر برآورد شده در جدول بالا (جدول شماره ۱۰) و با تأکید بر میزان t به دست آمده (۷/۲۵۶) بیانگر این است که بین میانگین متغیر شاخص خلاقیت در شهر اصفهان (۳/۲۴) و میانگین فرضی (۳) در نمونه آماری پژوهش دارای تفاوت معنادار با مقدار صفر است ( $\text{sig} < ۰/۰۵$ ). و از آنجایی که میانگین متغیر به دست آمده بالاتر از میانگین فرضی است، می‌توان به این نتیجه رسید که از دیدگاه شهروندان، شاخص خلاقیت به طور معناداری بالاتر از سطح متوسط طیف لیکرت قرار دارد و سطح شاخص خلاقیت در سطح مطلوبی قرار دارد.

**سوال (۲): وضعیت سیاست گذاری‌ها و برنامه‌ریزی شهری در کلانشهر اصفهان چگونه است؟**

جهت پاسخ به سوال بالا از آزمون تی تک‌نمونه‌ای استفاده گردید، برآوردهای مربوط به این آزمون در جدول زیر گزارش شده است:

جدول ۱۱. برآورد آزمون تی (t) تک‌نمونه‌ای جهت بررسی میانگین متغیر نگرش شهروندان نسبت به سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌ریزی شهری در شهر اصفهان

آزمون t تک نمونه ای		آزمون t تک نمونه ای		متغیر
ارزش مورد آزمون: ۳				
میانگین	انحراف معیار	t	درجه آزادی	
۲/۶۳	۰/۶۲	-۱۰/۸۴۲	۳۴۸	شاخص سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌ریزی شهری
تفاوت میانگین	معنی داری			
-۰/۳۶۴	۰/۰۰۱			

Source: Research Findings, 2018

با توجه به مقادیر برآورد شده در جدول شماره ۱۱ و با تأکید بر میزان t به دست آمده (-۱۰/۸۴۳) بیانگر این است که بین میانگین متغیر شاخص سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی شهری در شهر اصفهان (۲/۶۳) و میانگین فرضی (۳) در نمونه آماری پژوهش دارای تفاوت معنادار با مقدار صفر است ( $\text{sig} < ۰/۰۵$ ). و از آنجایی که میانگین متغیر به دست آمده پایین‌تر از میانگین فرضی است، می‌توان به این نتیجه رسید که از دیدگاه شهروندان شاخص سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌ریزی شهری به طور معناداری پایین‌تر از سطح متوسط طیف لیکرت قرار دارد و سطح شاخص سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌ریزی شهری در سطح نامطلوبی قرار دارد.

**سوال (۳): وضعیت شاخص رهبری خلاق در کلانشهر اصفهان چگونه است؟**

جهت پاسخ به سوال بالا از آزمون تی تک‌نمونه‌ای استفاده گردید، برآوردهای مربوط به این آزمون در جدول زیر گزارش شده است:

جدول ۱۲. برآورد آزمون تی (t) تک‌نمونه‌ای جهت بررسی میانگین متغیر نگرش شهروندان نسبت به رهبری خلاق در شهر اصفهان

آزمون t تک نمونه ای		آزمون t تک نمونه ای		متغیر
ارزش مورد آزمون: ۳				
میانگین	انحراف معیار	t	درجه آزادی	
۲/۴۵	۰/۶۴	-۱۵/۸۵۱	۳۴۸	شاخص رهبری خلاق
تفاوت میانگین	معنی داری			
-۰/۵۵	۰/۰۰۱			

Source: Research Findings, 2018

با توجه به مقادیر برآورده شده در جدول بالا (جدول شماره ۱۲) و با تأکید بر میزان  $t$  به دست آمده (۱۵/۸۵۱-) بیانگر این است که بین میانگین متغیر شاخص رهبری خلاق در شهر اصفهان (۲/۴۵) و میانگین فرضی (۳) در نمونه آماری پژوهش دارای تفاوت معنادار با مقدار صفر است ( $\text{sig} < 0/05$ ). و از آنجایی که میانگین متغیر به دست آمده پایین از میانگین فرضی است، می‌توان به این نتیجه رسید که از دیدگاه شهروندان، شاخص رهبری خلاق شهری به طور معناداری پایین‌تر از سطح متوسط طیف لیکرت قرار دارد و سطح شاخص رهبری خلاق شهری در سطح نامطلوبی قرار دارد.

### نتیجه‌گیری و دستاورد عملی و پژوهشی

هدف هر گونه برنامه‌ریزی شهری دستیابی به چشم‌انداز بلندمدت و توسعه پایدار شهری است. برنامه‌ریزی نوین شهری ادعا ندارد که می‌تواند تمام مشکلات جامعه را حل کند. یکی از متغیرهای تأثیرگذار در بهبود عملکرد و حیات شهرها خلاقیت است و به این دلیل است که اگر خلاقیت و نوآوری را از صحنه زندگی بشر کنار بگذاریم در واقع مانع حرکت، پویایی، بقا و حیات زندگی بشر و شهرها شده‌ایم.

به همین منظور برای استقرار مدیریت خلاق شهری با تأکید بر الگوی خلاقیت محوری، در شهرها، نیازمند سیاست‌های وابسته به هم، طرح‌ها، برنامه‌ها و شیوه‌های کاری هماهنگ و منسجم به روز و نیز تشریک مساعی میان بخش‌های مختلف دولتی، فعالان بخش خصوصی و همه نهادهای اجتماعی می‌باشد.

امروزه مدیریت شهری کشور به خصوص در کلانشهرها با چالش‌های متعددی روبرو است، که یکی از همین کلانشهرها شهر اصفهان می‌باشد و به همین منظور شبکه مدیریت شهری شهر اصفهان نیاز به سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی منسجم در سطوح مختلف شهری دارد. نتایج پژوهش نشان می‌دهد وجود سیستم مدیریت جدیدی که نگرشی پویا و خلاق به شهر داشته باشد لازم است. به همین دلیل پژوهش حاضر با هدف شناسایی چالش‌های پیش‌روی شهر اصفهان از منظر سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی شهری در راستای شهر خلاق انجام شده است. نوع تحقیق کاربردی، روش تحقیق توصیفی - تحلیلی، پیمایشی (پرسشنامه) می‌باشد که شامل وضعیت شاخص خلاقیت (با ۴ عامل)، وضعیت شاخص سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی شهری (با ۵ عامل) و وضعیت شاخص رهبری خلاق (با ۵ عامل) می‌باشد. جامعه آماری مناطق ۱۵ گانه شهر اصفهان می‌باشد. برای تعیین روایی (اعتبار) ابراز گردآوری اطلاعات (پرسشنامه) از روایی صوری و برای سنجش پایایی (قابلیت اعتماد) از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده است که مقدار آن برای کل پرسشنامه ۰/۸۸۲ بدست آمد که وضعیت مناسب پایایی پرسشنامه را نشان می‌دهد برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون  $t$  تک نمونه‌ای با میانگین فرضی ۳ (برای داده‌ها رتبه‌ای طیف لیکرت) استفاده شده است. نتایج تحلیل سؤال اول پژوهش در خصوص شاخص خلاقیت با توجه به نتایج آزمون  $t$  (تک) نمونه‌ای نشان می‌دهد که بین میانگین متغیر شاخص خلاقیت (۳/۲۴) و میانگین فرضی (۳) در نمونه آماری پژوهش تفاوت معنی‌داری وجود دارد و از آنجایی که میانگین متغیر به دست آمده بالاتر از میانگین فرضی طیف لیکرت قرار دارد شاخص خلاقیت در سطح مطلوبی است. بنابراین در پاسخ به این پرسش که نگرش شهروندان نسبت به شاخص

خلاقیت در راستای شهر خلاق اصفهان چیست، می‌توان گفت وضعیت این شاخص از دیدگاه شهروندان مثبت ارزیابی شده است و وضعیت شاخص خلاقیت، مطلوب و در سطح مناسبی قرار دارد. که بیانگر وجود پتانسیل خلاقیت در شهر اصفهان می‌باشد، همانگونه که در ادبیات پژوهش بررسی گردید شهر اصفهان به دلیل ساختار فرهنگی و هنری، اقتصادی، اجتماعی، انسانی و وجود سرمایه انسانی خلاق و موقعیت ممتاز جغرافیایی از توانایی‌های بالایی در شاخص خلاقیت شهری برخوردار است.

نتایج تحلیل سؤال دوم پژوهش در شاخص سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌ریزی شهری نشان می‌دهد با توجه به نتایج آزمون t (تک) نمونه‌ای، بین میانگین متغیر شاخص سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی شهری (۲/۶۳) و میانگین فرضی طیف لیکرت (۳) تفاوت معنی‌داری وجود دارد و از آنجایی که میانگین متغیر بدست آمده پایین‌تر از میانگین فرضی است این شاخص در وضعیت نامطلوبی قرار دارد. بنابراین در پاسخ به این پرسش که نگرش شهروندان اصفهانی نسبت به شاخص سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌ریزی شهری در تحقق شهر خلاق اصفهان چیست؟ می‌توان گفت وضعیت این شاخص از دیدگاه شهروندان نامطلوب ارزیابی شده است و نشان می‌دهد که سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌ریزی شهری در سطح نامناسبی قرار دارد و به عنوان یک چالش و مانع مهم در راستای تثبیت شهر خلاق اصفهان می‌باشد. بنابراین ضعف در برنامه‌ریزی و تفکر خلاق مدیران شهری در جهت ارتقای فضای خلاقیت، ضعف در برنامه‌ریزی در جهت ارتقاء کیفیت زندگی شهروندان، عدم حمایت از هنرمندان و افراد خلاق و کارآفرین، همچنین عدم حمایت از هنرهای بومی و محلی در نظام مدیریت شهری از جمله چالش‌هایی هستند که در شاخص سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی شهری پیش‌روی شهر اصفهان قرار دارد. همانگونه که «پیترهال» بیان داشته است شهر خلاق پدیده‌ای است که می‌تواند در هر دوره‌ای وجود داشته باشد. اما هیچ محیط شهری برای همیشه به صورت خلاق عمل نمی‌کند. بنابراین برنامه‌ریزی شهری خلاق نیازمند شناخت رابطه پیچیده بین خلاقیت و فضای شهری است، فضایی که مدیریت شهری به تنهایی نمی‌تواند برای آن تصمیم‌گیری نماید و بدون هماهنگی در لایه‌های مختلف، در آن مداخله کند به ویژه زمانی که ضروری باشد شهروندان خلاق در فضاهای شهری حضور پرشور و نشاطی داشته باشند. همچنین نتایج تحلیل سؤال سوم پژوهش نشان می‌دهد که شهر اصفهان در شاخص رهبری خلاق با توجه به نتایج آزمون t (تک) نمونه‌ای بین میانگین متغیر شاخص رهبری خلاق (۲/۴۵) و میانگین فرضی طیف لیکرت (۳) تفاوت معنی‌داری وجود دارد و بدلیل آنکه میانگین متغیر بدست آمده پایین‌تر از میانگین فرضی است این شاخص نیز از وضعیت مطلوبی برخوردار نیست. بنابراین در پاسخ به این پرسش که نگرش شهروندان نسبت به شاخص رهبری خلاق در راستای شهر خلاق اصفهان چیست؟ می‌توان گفت وضعیت این شاخص از دیدگاه شهروندان اصفهانی نامطلوب و در سطح نامناسبی قرار دارد.

بنابراین عدم شناخت در عملکرد مدیران شهری، عدم استفاده از مشارکت شهروندان و خرد جمعی در طرح‌های شهری و تصمیم‌گیری‌های مربوط به شهر و فعالیت‌های آن، غیرمملوس بودن مسئولیت‌پذیری مدیران و مدیریت شهری در نحوه اداره شهر، عدم ریسک‌پذیری منطقی، نبود مدیریت یکپارچه شهری و نیز عدم هماهنگی و

سیاست‌گذاری ناهماهنگ سازمان‌ها و نهادهای مرتبط با مدیریت شهری و در مجموع عدم استقرار رهبری خلاق شهری یکی دیگر از چالش‌های مهم پیش‌روی شهر اصفهان می‌باشد. در حال حاضر افزایش سرعت تغییرات در عرصه‌ی جوامع شهری و فضاهای کسب و کار، توانایی در رهبری و نوآوری و خلاقیت، تبدیل به یکی از شایستگی‌های کلیدی رهبران شده است. ماگر (۲۰۰۶) بیان می‌دارد که رابطه‌ی عمیق میان رهبری و خلاقیت وجود دارد. خلاقیت همان تولید ایده‌های جدید است که شامل نگاهی نو و یا پاسخی جدید به مسائل، موضوعات، شرایط و چالش‌ها است (Moger, 2006). بنابراین می‌توان اینگونه بیان کرد که رهبران خلاق قادرند توانایی، استعداد، خلاقیت و نوآوری را در شهروندان ایجاد، ترویج و تشویق نمایند.

نتیجه این‌که، با توجه به یافته‌های پژوهش معلوم می‌گردد چالش عمده‌ای که مدیریت شهری با آن روبروست، این است که چگونه شناخت و درک خود از خلاقیت را به عنوان محرک اصلی رشد به سیاست‌ها، خطی‌مشی‌ها و راهبردهای شهری جامع و یکپارچه در دیگر نهادها و دستگاه‌های ذیصلاح و ذی نفوذ در تحقق چشم انداز شهر خلاق به شیوه‌ای هماهنگ تبیین و تفسیر نماید. راهبردهای شهر خلاق اصفهان که بازتاب فرهنگ خلاقیت شهروندان می‌باشد، می‌بایست در روش‌ها و رفتارهای کلیه ذینفعان شهری از همه شهروندان گرفته تا نهادها و دستگاه‌های سیاست‌گذار شهر نهادینه شود. چرا که خلاقیت تنها به داشتن ایده مربوط نمی‌شود، بلکه به توانایی اجرا و محقق‌سازی آنها مربوط می‌شود و بدون هماهنگی، همکاری و مشارکت همه جانبه سازمان‌ها و نهادهای ذیربط در نظام مدیریت شهری امکان‌پذیر نمی‌شود.

به همین منظور شهر خلاق اصفهان، نیازمند ایجاد یک نظام «حکمرایی خلاق شهری» و اصول و قواعد راهبردی و تاکتیک‌های انعطاف‌پذیر است. مدیریت شهری اصفهان بدون شکل‌گیری توانایی‌های خلاق در سطح سیاست‌گذاری و اجرا در مسیر تحقق شهر خلاق راه به جایی نخواهد برد. فراهم‌سازی ظرفیت‌ها که اغلب شامل تغییر ذهنیت‌ها، ساختار شکنی، تعدیل ریسک، چشم‌اندازسازی، ایجاد وفاق و ایجاد شرایطی برای افراد است تا بجای «قربانی تغییر» شدن عامل تغییر باشند این امر بدون ایجاد یک «زیرساخت ذهنی خلاق» در لایه‌های سیاست‌گذاری امکان‌پذیر نمی‌باشد.

نتایج این پژوهش با یافته‌های سلیمانی و همکاران (۱۳۹۴) در خصوص چالش‌ها و مشکلات شهری کشور ایران در مؤلفه‌هایی چون شفافیت، پاسخگویی، مشارکت‌طلبی، قانون‌مداری و کارآمدی و یافته‌های ضرابی و همکاران (۱۳۹۶) در خصوص چالش‌هایی از قبیل ضعف و نقصان ساختار تشکیلات اداری، مالی و فنی مدیریت شهری، کمبود کارکنان زبده و متخصص، دخالت سازمان‌ها و نهادهای متعدد دولتی در مدیریت شهری و انجام امور اداری موازی با مدیریت شهری و یافته‌های پروین (۱۳۹۰) در خصوص وجود فرهنگ سازمانی منطبق با طرح‌های نوآورانه و داشتن یک رهبر تحول‌آفرین (خلاق) در راس امور و مقوله خلاقیت به عنوان یک مسأله و فرصتی برای پویایی و توسعه و نیز یافته‌های Peng & Yuang (2013) در خصوص استفاده از دیدگاه‌های شهروندان در شهرهای خلاق که



منجر به رضایت عمومی و رفع تبعیض‌ها در شهر و همچنین (Duxbury 2010) در مورد چالش شهرهای کانادا در خصوص کاهش حمایت از سازمان‌های فرهنگی در اثر کمبود سرمایه، محدودیت در منابع مالی و انسانی و عدم تطابق آن با وضعیت جامعه شهری مطابقت دارد.

در مجموع شهر اصفهان برای کاستن از مشکلات و چالش‌هایی که در حوزه مدیریت شهری با آن روبرو است نیازمند سازمان‌های خلاق، فرهنگ سیاسی خلاق، رهبری خلاق و اینکه خلاقیت در سیاست‌ها، خطی‌مشی‌ها و راهبردهای شهری جامع و یکپارچه در دیگر نهادها و دستگاه‌های مرتبط نفوذ یابد تا روند گسترش خلاقیت در شهر اصفهان با سرعت بیشتری انجام گیرد.

بر این اساس و با توجه به نتایج پژوهش پیشنهادات و راهکارهایی در جهت کاهش چالش‌های موجود و طرح‌ریزی یک محیط خلاق ارائه گردیده است:

- تأکید بر رهبری و حکمروایی خلاق شهری از طریق توسعه خلاقیت و نفوذ آن در سیاست‌ها، برنامه‌ریزی و راهبردهای شهری جامع و یکپارچه
- استفاده از نظرات و مشارکت شهروندان و طبقه خلاق در برنامه‌ریزی‌ها و سیاست‌گذاری‌های شهری
- حمایت از افراد خلاق، کارآفرین و هنرمندان جهت ارتقاء خلاقیت در میان شهروندان.
- حمایت از هنرهای بومی و محلی مبنای کار برنامه‌ریزان و مدیریت شهری قرار گیرد.
- شایسته سالاری در انتخاب مدیران شهری
- مسئولیت‌پذیری مدیران و مدیریت شهری در برابر وظائف و عملکرد خود در برابر مردم
- شفافیت در عملکرد مدیران شهری و در جریان امور قرار گرفتن شهروندان از نحوه اداره‌ی شهر و مدیریت شهری
- توسعه خلاقانه فضاهای شهری از طریق مشارکت دادن مردم.
- آسیب‌شناسی برنامه‌های توسعه استان در پایین بودن سرعت و رشد خلاقیت شهری اصفهان.
- برخورداری مدیریت شهری از توان ریسک‌پذیری منطقی در رابطه با مشکلات و چالش‌های شهری
- اولویت‌گذاری در توسعه زیرساخت‌های خلاق شهر اصفهان با توجه و نگاه ویژه به نقش فناوری اطلاعات و ارتباطات در توسعه خلاقیت شهری اصفهان
- توجه ویژه به فرهنگ برنامه‌ریزی در سطح محلی و منطقه‌ای
- توسعه خلاقیت و نوآوری و خودشکوفایی از طریق تحول در حوزه‌های ساختاری و فرایندی حکومت محلی (شهرداری) و تغییرات هوشمندانه در فرهنگ سازمانی شهرداری‌ها.
- ایجاد ساختارهای هوشمند در سیستم‌های ارتباطی دولت محلی (شهرداری) و ذی‌نفعان.
- ایجاد فضای خلاقیت با بهره‌گیری از برنامه‌ریزی و تفکر خلاق مدیران شهری
- تأکید بر اصل خلاقیت و نوآوری شهری در اصفهان از طریق بسترسازی زمینه‌های بروز خلاقیت شهری

## References

- Alizadeh, M; Lotfi, Heidar (2019) Explaining the effectiveness of the Membership of the creative cities Network on sustainable urban Development. Journal of studies of Human settlements planning (JSHSP) volume 14. Issue 3, Serial Number 48, Autumn 2019 (in persian).
- Assadi, A; Sami, E (2019) Evaluation of Ghayen City Adaptation to Creative City Indicators, Quarterly of New Attitudes in Human Geography, Garmsar(in Persian).
- Atefi, H; Hatami Alamdari, I. (2017) The Impact of creative city paradigm on economic & Social Dynamism in metropolitans: case study of Tabriz iran, Haft Hesar, Journal of Environmental studies. Volume 6, Issue 22, pp, 17 -30.
- Authenticity .2008. "Creative city planning Framework A supoting Document to the Agenda for prosperity: prospectus for a creative city, Prepared for the city of Toronto". www.toronto.ca
- Azimi, N; Rezaei, Adaryani, S; Ahmadi, H (2018). The Role of space and physical Environment in Realizing Iranian- Islamic Creative city, UR an planning Knowledge journal (university of Guilan). Volume 2, ISue 1(in Persian)
- Barakpour, Naser & Asadie, Iradj (2011). Urban Management & Governance, Tehran university of Arts (in Persian)
- Berridge, J. (2006). The Creative city, Plan, p.21.
- Chamran, M. H. (1999). Evolution Trend of plan & Budget organization structure for Iranian Economic Research Tehran (in Persian).
- Daniela, S; Daniel, P; Radu, P; Andrei, S. (2014). Territorial Distribution of Creative poles in Romania, Procedia – social and Behavioral sciences, Vol 122, pp 184- 188.
- Darvishi, Y, Gholipoor, S (2015). The creative Electronic city challenges, case study: city of Ardabil International conference on modern achievements in civil Engineering, Architecture, Environment and urban management, Tehran (in Persian)
- Durmaz, S; Bahar, N. (2015), Analyzing the Quality of place creative clusters in soho and Beyoglu, Journal of urban Design, Vol 20, No 1, pp 93-124
- Duxbury, N. (2010). Creative cities in Canada. Translator: farzinpak, sh. Municipal educational research Journal. 100, 76-83 (in Persian)
- Ebrahimi, Mehran (2008). Creative city meeting: concept policies, Case study: Successful & unsuccessful cities, Tehran urban Research & planning center. Niavaran Culture center. (in Persian)
- Eghbali, N; Beikbabae, B; Abdollahi, V; Hosseinzadeh, M; Hendi, H (2015) Investigation of Creative City Development Indicators, Quarterly of New Attitudes in Human Geography, Garmsar(in Persian).
- Florida, Richard (2005). Cities and Creative class, Routledge. USA.
- Fotouhi Mehrabani, B, Kalantari, Mohsen, Rajaei, S, A (2016). Analysis of Iran Metropolises in Termers of possessing indices of Creative city, Geographical urban planning Research, Volume 4, (in Persian)
- Fridemann, J .(1998). "Planning "Theory Revisited", in European planning studies, vol.6, No. 3.
- Ghazizadeh. (1990). Survey of First 5 years plan Experience, plan & Budget Organization, Tehran(in Persian).
- Ghorbani, R, Hosseinabadi, S, Toorani A. (2013). Creative cities: as cultural approach in urban development, Arid Regions Geographic studies 3 (11) (in Persian)
- Hall, Peter, Ulrich Pfeiffer(2000). Urban Future 21: A Global Agenda for twenty- first century cities. LDN. United kingdom. London,
- Heydaripoor, E (2019) Compilation of creative city Planning Model, Quarterly of New Attitudes in Human Geography, Garmsar (in Persian).
- Hospers, G. J (2012). Creative cities; breeding Places in the Knowledge economy, Springer publishing, P. P 143- 162.
- Hospers, G; R, Van dalm. (2012). How to create a creative city? The viewpoints of Richard Florida and jane Jacobs. Foresight. Vol 7, Iss 4. P 10.

- Hosseini, S. A; Gholipour, Y; Mozafari, A (2016). The Analysis of Parameters of creative city and It's Relationship with sustainable urban Development (case study: Rasht city). Journal of Iranian Architecture & urbanism. Volume 8, Issue 13, (in Persian)
- Jakob, D. (2010). Constructing the creative Neighborhood: Hopes and limitations of creative city Policies in Berlin Original research Article, City, Culture and society, Vol 1 Issue 4, pp 193- 198.
- Kalantari, B; Yarigholi, V; Rahmati, A (2012). Public Space and Innovative city, Manzar Journal, Volume 4, issue 19- summer, pp, 74- 79 (in Persian)
- Kalantari, Mohsen, Rajaei, S, A, Fotouhi Mehrabani, B (2016). Analysis of Iran Metropolises in Terms of possessing indices of Creative city, Geographical urban planning Research, Volume 4, (in Persian)
- Khansefidi, Mahdy. (2012). Urban Management and creative city landscape Exclusive, Tehran urban Research Planning center, No 19. (in Persian)
- Khodashahi, A; Rahnemaie, M. T; Modiri, M. (2019). Strategic Analysis of management challenges in Tehran metropolis, With Approach Integrated urban management. Quarterly of New Attitudes in Human Geography Garmsar (in Persian)
- Kordi, AbdolReza. (2010). Principales of creative in urban management, Future organization, Creative organization Magazine of the municipalities, No 79. (in Persian)
- Landry, C (2013). Creative city index comfortable or captivating, An Assessment of Palmerston North, prints synergy & published by Palmerston .
- Landry, Charls. (2006). Lineages of the creative city. Research Journal for creative cities, vol. 1. No.1, p 106.
- Lotfi, Sedigheh, Shahabi, Shahmiri, M, Nikbakhat, E (2016). The feasibility study of Applying Creative Multicenter Network metropditan approach in the metropolitan Area of the central Mazandaran, volume 14, Issue 43(Geography and Development Iranian Journal) (in Persian)
- Mashhad Islamic council Research center (2006) (in Persian).
- Mirnajaf mousavi (2014) Ranking the Districts of sardasht city in terms of moving Toward Creativity with Emphasis on Realization creative city by the use of topsis model and Network Analysis, Geography and Territorial spatial Arrangement quarterly (in Persian)
- Moger, S, Ricards, T (2006). Creative leaders: A Decade of Contributions from creativity and Innovation management Journal, volume 15, Issue 1, pages: 4-18.
- Mokhtarimalekabadi, R; Saghaei, M. Iman, F. (2014). Classification of fifteen regions in Isfahan city based on the creative city indicator using models in regional planning. Journal of Research and urban planning Volume 5, issue 16. Pages 105- 120(in Persian)
- Musterd, S (2010) .The Creative cultural Knowledge city; some conditions. Paper presented at the university of Kaiserslautern.
- Nasrazadani, Behruz (2017). Creative city Planning and Creative Policy makers. <http://mhnms.mihanblog.com/post/39> (in Persian).
- Parhizakar, A; Firouzbakht, A (2012) Outlook urban management in Iran with emphasis on urban sustainable Development. Quarterly of Geographical of territory, Volume8, No 32 (in Persian).
- Parvin, Salame. (2011). the key role of culture in Realizing Innovative Ideas of power Range. (in Persian)
- Peng, Yuang, Hui and Yuang – Miao yang (2013) An Exploratory study on creative city from the citizen's point of view, international journal of cultural and creative industries, volum1, Issue 1, 30-45.
- Poorahmad, A; Hamidi, A; Farhadi, E; Hosseinpour, M (2017) Evaluation of challenges and opportunities creating a creative city in free trade zones (case study: Aras tree Trade zone) (in Persian)
- Pourahmad, A & Hetamynejhad, H, & Hosseini, H. (2006) Pathology urban Development projects country, Research – Geographic, (58), 167- 180 (in Persian).

- Pourangonar, golbahar, Javadzadeh, Mahta, Pourangonar, Afieh .(2017). Survey Relationship Transformational leadership, creativity and innovation and organizational entrepreneurship. Bimonthly commercial Surveys, No 77. (in Persian)
- Rabani Khorasgani, A; Rabani, R; Adibi, M; Moazeni, A (2012) Review The Role of social diversity in creating Innovative and Creative cities (case study: Esfahan city), geography and Development Iranian Journal, (spring 2011) volum, Number 21(in Persian)
- Rafeian, Mohsen . (2010). Introduction to Regions and Creative cities, Magazine of the municipalities, No 100. (in Persian)
- Rahimi, H; Behzadfar, M; Ziari, K (2020). Unravelling and Analysis of Urban Structure with Emphasis on Sustainable Development Using AHP Method, Quarterly of New Attitudes in Human Geography, Garmsar (in Persian).
- Rotmans, J; Van Asselt, M; and Vellinga, P (2000) An Integrated planning, Tool for sustainable cities, Environmental Impact Assessment Review, Vol.20, No. 3, pp. 264-275.
- Saeedi, Hadi. (2010).The Creative city, Magazine of the municipalities, No 100, Tehran. (in Persian)
- Saeedi, Omid, Peyvand, neda (2019) Investigating and analyzing the components of the creative city neighborhoods of the 4th municipality of Ahwaz Quarterly Journal of the Geographical Engineering of territory volume 3, Issue 5 (in Persian).
- Sanyal, B (2005). Comparative planning cultures, New York, Routledge, 2005.
- Sasaki, M. (2010). Urban Regeneration through cultural creativity and social inclusion Rethinking creative city theory a Japanese case study cities Vol 27. Pp. 53-59.
- Savini, F, Dembski, S (2016). Manufactures the creative city: symbols and politics of Amsterdam North City, volume 55, pp: 139- 147.
- Scott, A. J. (2006) Creative cities conceptual issues and policy Questions, Journal of urban Affairs, 28(1).
- Shafaghi, S (2003) Geography of Esfahan. Esfahan university Edition (in Persian)
- Soleymani, A, Aftab, A, Sedghkar, Sh(2015) Analysis Evolution of the realization urban Good Governance in urumieh city, Quarterly study of urban Management, Volume 7, No 21(in Persian).
- Valigholizadeh, Ali, Kheyri, Turan (2015). Clarifying the role of centralization to create challenges of urban management in iran, Political Geography (Peer – reviewed Journal) Vol 1, No 1. Serial No 1(in Persian)
- Zangeneh Shahraki, S; Fotouhi mehrabani, B; Porakrami, M; Soleimanzadeh, M (2016). An Analysis of Tehrani's Capabilities and position in terms of Realization of the concept of creative compared with other cities of the world, Journal of Geography and urban space Development, Vol 3, No 2. (in Persian)
- Zarrabi, A. Azadeh, S.R. (2017) Spatial intergrated Management of urban Area. Arad book edition(in Persian)
- Zarrabi, A; Mirnajaf mousavi, Bagheri Kashkooli, Ali (2014) A comparison between indicators of sustainable urban development and criteria of a creative city (case study: cities of Yazd province). Journal of Geography urban space Development, Vol 11, No 2, (in Persian).